

V Ljubljani, v juliju 1920.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XLI.

Štev. 7.—9.

Vsebina:

Razprave:

1. *Andrej Rapč*: Vzgoja v simfoniji življenja in vzgojni moment pri pouku z ozirom na našo državo 137
2. *Dr. Ivan Lah*: Kako se je izvedel preporod češkega šolstva 154

Iz šolskega dela:

1. *Drago Hudé*: Pouk v naravi 162
2. *Pavel Fleré*: Iz smernic za podrobní učni načrt 166
3. *Zofija Okorn*: Metodično postopanje pri pismenem odštevanju 173

Telesna vzgoja:

1. *Dr. Ljudevit Plavko*: Telesne vaje ženske dece 176

Razgled:

- A. **Slovstvo.** *E. Gangl*: Zbrani spisi za mladino. VI. (*Pav. Fleré*) — *F. Jeran*: Osnovni pojmi opisne geometrije. (*Dr. S. Dolar*) — *A. Kosi*: Pravila o lepem vedenju. (*F.*) 180
- C. **To in ono.** Nemščina in srbohrvaščina. (*Fr. Erjavec*) — *Tvornica učil.* — *Dr. Fr. Derganc*: Filozofski slovar. (Dalje.) — Obvestilo uredništva. 181

Last in založba

Zaveze jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo je prejelo naslednje liste in publikacije:

1. Zvonček. Slovenski mladini v pouk in zabavo. Ljubljana. Letnik XXI. Štev. 4.—5.
2. Mlada Jugoslavija. List za slovensko koroško mladino. — Velikovec. L. 1920. Štev. 6.—7.
3. Napredak. Naučno-pedagoška smotra. — Zagreb. Tečaj LXI. — 1920. Sv. I.—IV.
4. Nastavni Vjesnik. U Zagrebu. Knjiga XXVIII. Svez. 8.—10.
5. Jugoslovanska Obnova-Njiva. — Beograd-Zagreb. God. 4., br. 15.—20.
6. Priroda. Popularni časopis hrv. prirodoslovnog društva u Zagrebu. — God. X. Broj 5. in 6.
7. Pedagogické Rozhledy. — V Praze. Ročník XXX. Sešit. 1.—2.
8. Komenský. — Zábřež na Morave. Ročník XLVII. Číslo 15—18.
9. Škola měštanská. Věstník JUI učitelstva měštanských škol v Čechách. V Praze. Ročník XXII. Číslo 9.—13.
10. Časopis učitelek. Orgán ZUI učitelek v Čechách. V Čáslavi. Ročník XXVII. Číslo 15.—18.
11. Lehrerfortbildung. Jahrgang IV. Heft 5. Prag.
12. Schaffende Arbeit u. Kunst in der Schule. Jahrgang 8. Heft 6. Prag.
13. E. Gangl: Zbrani spisi za mladino. VI. — V Ljubljani 1920. Izdalo in založilo „Društvo za zgradbo Učiteljskega konvikta“.

Iz založbe „Jugoslovanske knjigarne“ v Ljubljani:

14. Tagore: Povestice. Cena z drag. dokl. vred broš. K 9'60, vez. K 14'40.
15. Gosar: Narodnogospodarski eseji. Cena z drag. dokl. vred K 7'20.
16. Levstik: Poezije: I. del. Cena z drag. dokl. vred broš. K 9'60, vez. K 19'20.
17. Premrl: Cerkevna pesmarica. Glasovi. Cena z drag. dokl. vred 7'20.
18. Melik: Zgodovina srednjega veka. Cena z drag. dokl. vred K 24'—.
19. Bradač: Grška vadnica. Cena z drag. dokl. vred K 24'—.
20. Remec: Varčna kuharica. Cena z drag. dokl. vred K 36'—.
21. Jeran: Osnovni pojmi opisne geometrije. Cena z drag. dokl. vred K 45'60.
22. Reimmichl: Skrivnost najdenke. Cena z drag. dokl. vred K 14'40.
23. Jurčič: Spisi. VI. Cena z drag. dokl. vred vez. K 31'20.

Redakcija 7.—9. zvezka se je zaključila dne 15. julija 1920.

POPOTNIK	izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 30 K, pol leta 15 K, četrt leta 7'50 K. Posamezni zvezki stanejo 4 K.
-----------------	--

Naročnino in reklamacije	sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Flerč, okr. šolski nadzornik v Ptuj.
---------------------------------	---

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

ANDREJ RAPE:

VZGOJA V SIMFONIJ ŽIVLJENJA IN VZGOJNI MOMENT PRI POUKU Z OZIROM NA NAŠO DRŽAVO.

Uvod.

Dvojno je življenje, ki nas srečava popotnike na zemlji. Vse temno kruto, neizprosno, pa tudi lepo, najslajših harmonij polno, zbujujoče najvišje ideale.

Temno, kruto, neizprosno je življenje, a v teh treh lastnostih velik vzgojitelj. Če gledaš vanje, vidiš neizprosno doslednost, gledaš v veliko, trdno voljo, ki te uči, da z resnim hotenjem dosežeš svoj smoter, če je še težji.

Če gledaš življenja svetlo stran, vidiš čarobno ogledalo, ki ti pravi, da je prava lepota harmonična združitev plemenitosti, dobrote in veličine, ki iz nje rezultira najvišji princip življenja: medsebojna ljubezen.

Toda četudi je življenje velik vzgojitelj, vendar često vzgaja slepo, dočim je človeku treba le smotrene vzgoje, ki naj življenjski vzgoji uravnava pota, da tako združeni vzgojni činitelji vzgoje človeka v čim popolnejše bitje.

Zato danes ne stojimo več na stališču Roussaua, ki je vzgojo najbednejšega, pa zato ne najslabšega dela človeštva, prepustil življenju, češ: „Ubožen ni potreben vzgoje; vzgojo, ki je primerna njegovemu stanu, mu bo že življenje samo vsililo.“

Ko sem o tem preudarjal, mi je prišla na misel pedagoška bajka, bolj aligorija, ki sem jo nekoč čital in si jo zapisal. Tako-le se glasi:

Pred veki, ko so se zverine razdelile na plavajoče, letajoče, skakajoče in begajoče, so se osnovale šole za razvoj zverin. Zadača šole je bila, da se naj nauči vsaka zver vse dejavnosti izvajati enako dobro; a če kakšna žival pokaže boljšo sposobnost za eno delo kot za drugo, je treba ves čas in vso silo posvetiti temu drugemu delu. Ako ima torej kakšna žival kratke noge in dolga krila, tedaj je treba predvsem paziti na beganje. Tako je učitelji živali moral raco uriti v hoji namesto

v plavanju, a pelikan s svojimi kratkimi krili naj bi postal dober aeronautik. Orlu je smel učitelj dovoliti letati samo za kratkočasje. A vse to le zaradi vzgojnih namenov. Nihče bi ne smel imeti kaj posebnega, zakaj vsi individui bi se morali enako razviti v prid obči koristi. Živali, ki se niso hotele pokoriti tej vzgoji, ampak so še nadalje razvijale svoje prirojene posebnosti, so zasramovali, nazivali so jih za tesnoglavce in specialiste in stavili so jim različne zapreke, dokler niso pripoznale v šoli prejete vzgojne teorije. Nihče ni sprejel spričevala, če ni umel do gotove mere skakati, plavati, begati in letati. Dogodilo se je, da je labud toliko časa porabil za beganje na kopnem, da se je komaj, še znal vzdrževati nad vodo in je v plavanju skoro propadel, vrhutega pa so mu različni ukori, psovanja in pretnje delale življenje tako bridko, da je jezen zapustil šolo, kjer ga je štorklja nadkrilila v plavanju in hoji ter dobila zato posebno nagrado. Orel ni znal plezati po drevju. Četudi je s pomočjo kril dospel više od drevesa, se mu je štelo v greh, da ni dosegel primerne višine na predpisani način.

Tej bajki je pisec pristavil hudomušno: „Taka je današnja vzgoja.“

Tako hudo z vzgojo sicer ni, ampak vem, da tudi nam ni ugajala vzgoja, kakršno smo posredovali doslej po raznih avstrijskih predpisih naši deci.

Želimo take vzgoje za našo deco, da bo vodila račune o naših narodnih potrebah.

Pripominjamo pa učitelji, da se vzgoja otrok ne začne šele v šoli. Pa vendar od šole zahtevajo, da otroku ni le kraj, kjer si pridobi znanja in duševnih sil — zmožnosti; biti mu mora tudi podlaga za razvoj uravnoteženega ravnanja in značaja; ne pomislimo pa, da je dom prvi vzgojevalec in da mnoga mati otroku, ki ga ne more vselej krotiti, čisto neprevidno grozi, češ: le malo še počakaj, ko prideš v šolo, te učitelj že ukroti itd. — s tem pa da ubija še to šoli, kar bo imela namesto nje vršiti.

Oglejmo si tedaj predvsem vzgojo v predšolski dobi in njene činitelje!

Vprašamo se najprej, kaj je vzgoja? Odgovor je kratek. Je to vpliv na razvoj gojenčevih lastnosti, je dviganje življenjskih moči. Vzgoja tedaj ne more sama prav nič novega v otroku ustvariti, le kali, ki so že v sajenecih v duši gojenčevi, lahko pospeševalno razvija ali razdira. Skrbna vzgoja zahteva tedaj, da se čimbolj izobrazijo dobre duševne lastnosti gojenca in da se pokonča kar največ slabih nagnenj, slabih kali, ki spe v notranjosti otrokovi.

V najkrajšem pomenu zavzema vzgoja dušo in telo; vzgoja v ožjem zmislu pa je le duševna, ki pa se deli, kot znano, v intelektualno in moralno.

Itektualna vzgoja ali pouk vpliva na razvoj individualnih duševnih sil in postavlja posamezne člane človeške družbe na različna

mesta, kjer naj delujejo vsi skupno v zmislu skupne narodne vzgoje; moralna vzgoja pa je vpliv na značaj in čustvovanje.

Kdaj se vzgoja začne, kakšen bodi vzgojitelj in kdo vzgaja?

Če rečem: „Vsaka vzgoja se začne z lastno vzgojo“, sem izrekel prvi pogoj vsake vzgoje, ki naj bo uspešna, ki naj bo dobra.

Od vzgojiteljev tedaj zahtevamo, da so sami dobro vzgojeni. Nič ni slabjšega za otroka, kakor če vidi, da vzgojitelj n. pr. drugače govori in drugače sam dela. Če hočemo n. pr. otroka vzgajati k resnicoljubnosti, moramo biti sami resnicoljubni. Kaj je resnično, to čutimo in vemo vsi. Resnico častimo celo v nasprotniku. Resnica ima nekaj svobodnega, ima krepilno moč v sebi, ustvarja nam neustrašene prvoboritelje, ki jih niti smrt ne oplaši.

Resnica dvigne tudi v strahopetnežu pogum in prodira povsod. Navedel sem tu le en zgled — vzgojo k resnicoljubnosti — ki nam bodi vsem vzgojiteljem že iz zgoraj navedenih razlogov posebno ob srcu.

Omenil sem že, da mati često govori otroku nepremišljeno o učitelju in šoli. Pravim pa, da pozablja, da je ona in družina prva, ki vpliva in to trajno na nravstveno in praktično vrednost otrokovo, in da je mogoče družini podpreti vse, kar je že naredila šola v omenjenem pogledu.

V družini je tedaj začetek vzgoje. Prihajamo po tem uvodu tedaj do prvega stavka simfonije z naslovom:

I. Scherzo.

„Zjutraj, v rosní mladosti so strupene sape najbolj strupene.“

Vtiski, ki je pod njimi vzrastle otrok, so za njegovo bodočnost odločilni, in zato je treba družini prisoditi večjo nalogo in važnost v vzgoji družini, temu živemu, srebrno-čistemu virčku mladega življenja.

V tej prvi dobi se bitje po telesu dokaj hitreje razvija kot po duhu. Pri novorojencu že vidimo nekako dovršenost v telesnem organizmu. Vsi njegovi udje so gotovi, vsak del je sestavljen tako in iz takih elementov, ki mu najbolj ugajajo. Tu gre le za izobrazbo organov, njihov razvoj je že v teku. Duh take stopnje še ni dosegel. Po rojstvu je življenje otroka še nekako spanje, občutki so temni in nedoločni, gibanje telesa je samovoljno, neodvisno od zavednosti. Le polagoma se krepe in vadijo posamezni čuti, in sicer nižji čuti: tip, okus in voh najprej; višja čuta posluš in vid, ki sta za duševno razvijanje važnejša, šele pozneje in polagoma. Z vsakim dnem opazamo na otroku večji napredek. Več kot potem vse življenje se človek nauči v prvih letih. Sedaj polaga družina temelj duševnega kapitala, zato pa je prvi stavek te simfonije življenja najodgovornejši in najvažnejši.

Poudarjam to ponovno, ker navadno šoli nalagajo vso odgovornost.

Kmalu po drugem letu se razširi občevanje otrokovo z vnanjim svetom, množe se duševne sile in otrok že lahko sprejmlje več vtiskov. Zato naj pazi družina v tej dobi na vnanje vtiske! Največjo nalogo igra tu družina. Ta prvi del simfoničnega stavka bi lahko imenovali dobo navivnosti, ki se v njej otrok ne zaveda, pa se mora zato tem resneje zavdati svoje naloge družina, ki se hočem zato ob njej malo bolj pomuditi ter pribiti, da ni edina šola, ki se jo dela odgovorno za vzgojo, ampak da je v veliko večji meri odgovoren dom.

Če hoče biti družina dobra vzgojiteljica, se mora v njej družinsko življenje prav razvijati. Navade in zgledi, ki jih vidi otrok v družini, so važnejši vzgojevalni činitelji kot notna poučila, pretenja ali obljube itd., zato pa se mora družina na te činitelje posebno ozirati.

Le tedaj je družina dobra vzgojiteljica, če vsak član družine prav izpolnjuje svojo stopnjo, ki mu je odkazana, ako tedaj vsak član prav igra svojo vlogo kot v gledališču ali orkestru, in če so te vloge prav razdeljene.

Oče je glava družine; pripada mu tedaj že prirodno in pravično prva vloga. On določa družini vse in potrebno ukrepa. Otroku se zdi očetova avtoriteta nedotakljiva, posebe še, ker prihaja le tuintam v krog svoje družine, pa vendar njegova podoba še v osebni odsotnosti vlada in vodi. Zato pa je neobhodno potrebno, da se njegova podoba, dasi ima avtoriteto, ne zdi otroku kot poosebljena strogost, ki se je ima bati vse, nego naj mu bo mila resnost in sočuvstvovanje z vsem, kar dviguje otroško srce; ta podoba pa stoj vendar tako visoko, da se zdi otroku, da bi se ne spodobilo vmešavati jo med igrače.

Še večja in važnejša je vloga, ki jo igra mati. Mati, ki je rodila dete v bolečinah, edina more umeti z vsem samozatajevanjem potrebe otroka v vseh njegovih posebnostih in individualnosti; le ona ume slabe kali že v prvem početku v otroku zadušiti, dobre oploditi in njih rast pospeševati. Le ljubezen more vzgajati! Zato more mati največ storiti za vzgojo, ker največ ljubi. „Brez ljubezni pa je najboljši vzgojni sistem ničev.“

Oba ta dva vzgojna činitelja v družini krepko podpirata krog sestra in bratov. Ne da bi to vedeli ali celo hoteli, so otroci postali sovzgojitelji kot zgledi, varuhi in seveda večkrat tudi zavodniki. In ti sovzgojitelji staršev imajo veliko moč.

Predšolska doba v družini je tedaj za otroka in njegovo vzgojo najimenitnejša, zakaj v teh letih pridobljene predstave, vtiski in nazori so velikega pomena za vse poznejše življenje.

Jean Paul pravi: „Vse prvo ostane v otroku večno; prva barva, prva cvetica, prva godba delajo nekako ospredje otrokovega življenja.“

Veselost otrokova je nebo, ki v njej vse obrodi, izimši strup.

Vsem vzgojiteljem bodi tedaj dolžnost vzdrževati ta prirodni „Scherzo“ srca za trajno lastnost duše v otroku. Kot „Scherzo“ v simfoniji — naj se veselo razvija ta doba otroškega življenja.

Polagoma prihaja doba otroške modrosti, ki v njej hoče otrok že posnemati odrasle, kar se mu zbudi moč razsodka in že prične delati opazke o dejanju drugih, dočim je v dobi naivnosti govoril še o sebi v 3. osebi! De š k a d o b a prihaja, kjer zastopa deček že zorečo, dasi še popolnoma nedozorelo individualnost. Po drevju plezati, gnezda razdirati, drsati se, pretepati se, svojeglav biti, to so prikazi te dobe, in takrat ga sprejme šola, ki je nekaka država v malem, zato so v šoli tudi najugodnejša tla, kjer razvijamo one vrline in ona čustva, ki imam namen o njih govoriti: o volji in iz nje izvirajočih vrlinah in o državljanskih čuvstvih.

Šolska doba (deška doba) je tedaj drugi del prvega simfoničnega stavka v vzgoji življenja.

Kakor sem že zgoraj omenil, nam vzgoja, kakršno smo morali posredovati do prevrata, ni mogla ugajati, in to iz prirodnega vzroka, ker nismo upoštevali edino moderne vgojne poti, vzgoje narodnega značaja.

Iz predpisane nam vzgojne poti, ki smo hodili po njej doslej, in ki je bila — mimogrede omenjeno — brez življenja in duha, ker le učitelj pouk in vzgojo navdahne z življenjem in duhom, nam je ostalo še precej prejšnjega duha, kar je umljivo; ali poslej bodi naša prva narodna dolžnost, da ga sami iz sebe najprej iztrebimo. Objem tuje mentalitete je ponižal naše duše v suženjske; iztrebiti moramo iz sebe tega duha, naša duša bodi svobodna, jugoslovanska.

Saj je pretežna večina tega duha izginila, ko smo bili v peklu svetovne vojne, ali kar ga je še ostalo — ven z njim!

Tako bomo zadostili načelnemu vzgojnemu predpogoju, ki sem ga že omenil: „Vsaka vzgoja se začne z lastno vzgojo.“

Tako sami pripravljeni stopimo med naše male z zavestjo v srcu, da jim je domača vzgoja povečini dala premalo, saj mnogo staršev često nima časa vzgajati in so vzgojo v družini zanemarili, še več pa je takih roditeljev, ki vzgajati ne znajo. Ta zavest nam bo rodila gorečnost v našem poklicu, da bomo z ljubeznijo in veseljem delali na bodočih stebrih naše nove države — na naši mladini.

Kakšen smoter si bomo stavili?

Če globlje razmišljamo našo mladino, porečemo, da je vse pre-razvajeno, da je domača vzgoja predvsem kriva, da le redkokje najdemo učenca, ki bi mu bila družina dala najtrdnjšo podlago za boj v življenju, ker često očetova strogost ni na pravem mestu in ni dosledna, ker slepa materina ljubezen odvrča od otroka vse, kar bi krepilo njegove notranje sile, ker je to navadno trpko; ker svojemu ljubljencu nasprotno dovoli vse, kar mu sile slabi, ker je to navadno prijetno.

Šoli je treba popravljati. Iz navedenega je razvidno, da nam je predvsem treba vzgajati duševne sile. Naš prvi smoter bodi tedaj vzgoja volje v mladini, saj je princip življenja hotenje in hotenju sledeče dejanje, ki vzgaja značaj; vse drugo bo potem lahko.

Če smo zbudili otroku krepko voljo, smo ustvarili iz njega junaka vztrajnega dela, ki bo nekoč izvestno vreden član naše nove države, ki bo neustrašno stal ob njeni strani v delu zanjo z vero vase, pa bodisi v sreči ali nesreči. Sistematska vzgoja volje je neobhodno potrebna. „Učitelj, ki le znanosti vtepa, je rokodelec; učitelj pa, ki goji značaj, je umetnik.“

Vzgojiti v Jugoslovanu krepko voljo, nam ob vztrajnosti ne bo pretežavno, saj je ravno v nas veliko energije. Naš jugoslovanski narod je vkljub 1000 letnemu zatiranju ohranil svojo narodnost, ker je hotel. Znak velike volje, ki živi v njem.

Dandanes je propadlo že marsikaj, kar je nekdanj veljalo kot čednost.

Kako so se prednamci borili proti svojeglavosti otrok z milimi in ostrimi sredstvi, z grajo in tepežem! Danes se bojimo popravljati individualnost otrokovo, ki se javlja v zdravem otroku kot prirojen pogum v veselosti, razposajenosti, v silnem hotenju po igri in delu. Te količine izpremenimo z vzgojo v moralne količine s tem, da jih izkoristimo za delo v šoli, za učenje, točnost, vztrajnost.

Prav je, da ne ubijamo v otroku njegove silne energije, saj jo bo vedno rabil v življenju, ki tudi zanj kdaj odstre svojo senčno stran, ki pa prav s to zbuja odpor, uri sile in krepi voljo.

Imel sem v ponavljalni šoli nekoč dečka. Krepak je bil; skoro odrastel. Ko sem prvič stopil v razred in velel k molitvi, so vstali vsi, le eden je moško sedel v zadnji klopi, pa se ni ganil, kakor da se njega moj poziv sploh ne tiče. Začudeno sem ga gledal. Po molitvi ga vprašam: „Zakaj pa ti ne vstaneš, če molimo?“ — Nikakega odgovora. — „No, vendar veš vzrok?“ Nič. — „Pridi ven!“ Nič. Verjemite mi, da je že kipelo v meni. Pa sem pomislil: morda je pa fant gluhi. Ali saj je videl druge in preveč izzivalno me je gledal! Svojeglavost bo, sem sklenil. Pa sem mu dejal: „Ti ne moreš priti k meni, pa pridem jaz k tebi: Star si že in gotovo težko hodiš.“ To rekši, grem do zadnje klopi. V tistem trenutku pa skoči izpod klopi vame velik mesarski pes. Naravno sem se ustrašil, se obrnil in šel po metrsko palico. Pes mi je kazal zobe, ali z metrom sva ga nagnala le iz sobe.

Pa vprašam nato dečka: „Zakaj si privedel psa k pouku?“ Pogledaš me je in izpregovoril prvo besedo: „Sam je šel z menoj!“

„Toda, dragi moj, pes ni za šolo, zakaj ga nisi nagnal domov? Pes bi se v naši šoli ničesar ne naučil.“

„Saj se tudi jaz nisem,“ je bil odgovor.

— To-le pa ne bo baš lahko stališče — sem pomislil in dejal: „Praviš, da se nisi ničesar naučil?“

„Ničesar!“

„Brati vendar znaš, ne?“

„Ne znam.“

„Pa se slednjič vendarle še naučiš. Hočeva poizkusiti,“ mu pravim. „Ni mogoče, da bi se ne naučil, če le hočeš!“

Zaiskrilo se mu je ob teh besedah nekaj v očeh, in kakor sem bil razburjen, se mi je zasmilil. Nisem ga kaznoval. Po šoli pa sem ga povabil v svoje stanovanje, da ne bi mislil, da sem ga za kazen obdržal v šoli. Dal sem mu v roko Abecednik. Le tiskani „i“ je poznal.

„Velik si, močan si, in vem, da boš premagal tudi težkoče branja,“ sem mu dejal. „V par mesecih bova brala, boš videl.“

Zopet se mu je zaiskrilo oko.

Poizkušala sva; dostojen, kakor ovca krotak je bil, ali v giavo mu ni šlo.

„Nikdar se ne naučim, gospod učitelj,“ je rekel nekoč, ko sva na vrtu obdelavala Abecednik. Prav tisti čas pa je prišel šolarček III. oddelka na vrt.

„Ali sedaj že znaš oni račun, ki ga dopoldne nisi znal?“ ga vprašam.

„Saj sem včeraj prosil sestro, naj mi ga naredi, pa ni imela časa,“ mi je odgovoril.

No, lepo! Pa mi povej, Ivan, ali tudi sestro pokličeš, kadar ti mati odrežejo kos kruha, da ga je namesto tebe?“

Začudeno me je deček pogledal: „Ne!“

„Pa li sestra morda spi namesto tebe?“

„Tudi ne,“ je rekel, in oblila ga je rdečica. Razumel me je.

„Tam-le k mizi sedi, pa poizkusi. Doslej samo nisi dosti hotel. Hóti in pomisli, da taka zapreka resne volje ne more zadržati,“ sem mu velel.

Sedel je na odkazani prostor in se zamislil.

Ni bilo dolgo, ko mu zažari oko, na lice mu stopi rdečica, dvigne k meni oko in pravi: „Že znam!“

In brez napake je izvršil nalogo.

Deček je odšel, moj veliki abecedar pa je gledal za njim nekako otožno.

„Glej,“ mu pravim. „Ta mali deček ti je pokazal, da se vse lahko stori, če se le hoče. Poizkusi še ti in hóti! Čudno bi bilo, če bi tako krepak in zdrav fant ne mogel doseči, kar res hoče.“

Od onega dne je postal drugačen. Nekako samozavest sem opazal na njem. Nekega dne pa pride k meni, rekoč: „Gospod učitelj, prav ste rekli. Hotel sem se naučiti in počasi pojde.“ Koncem leta je bral gladko.

Spočetka, kakor sem pozneje zvedel, ni v šoli ničesar delal. Bal se je truda, pa ni poizkusil. Pozneje je bil še bolan, nato je nekje služil in ni zahajal v šolo, zato je ostal vsa leta analfabet.

Bila je v njem sila, ki pa je nikdo ni zbudil iz spanja, plašljiv je bil. Ko pa je razmišljal, da tako mali šolarčki premagajo napore, se je sramoval. Dvignil se je iz zaspanosti, vstala je v njem volja.

Nudimo otrokom v šoli priliko tekmovanja: voljo jim zbuja. Nudimo jim priliko samotvornosti. V tem hipu, ko otroku poverimo to ali drugo odgovornost, se v njegovi duši začne povest o nesebičnosti. Učimo jih, da ni zapreke, ki bi se ne dala premagati, če se hoče; da ne sme človek—junak podleči malim oviram in zaprekam. Junak zaprek se išče.

Učenje je naporen posel, poln ovir, a vse z vztrajnostjo, marljivostjo, odločnostjo in pogumom lahko premagamo, če le res hočemo. Bodi nam v šoli vrhovno načelo zburjanje volje, poguma, junaštva.

Zahtevajmo vedno logično pravilno izražanje misli in odgovore v polnih stavkih. Pravilno izražanje nima samo praktične, marveč ima tudi veliko vzgojno vrednost, zakaj prav tako izražanje izborna vpliva na zbranost duha in ojačuje voljo.

Učitelj se ne laskaj v šoli. Resen bodi, govóri vedno odkrito in resno kot z odraslimi. Utópi se zopet v dečji svet, ki si že pozabil nanj, pa vendar se gotovo spominjaš, da si že kot deček bil časih v svetu polnem težav, nevolje itd.

Polagajmo pa tudi na telesno vzgojo veliko važnost. V telovadnicah je naše veliko polje, ki nam nudi neizmerno mnogo prilike za vzgojo silne volje. Zato zahtevamo povsod pri šolah telovadnic, hočemo posebnih telovadnih učiteljev, ki bodo skrbeli za moč telesa in po njem duha, zakaj le v zdravem telesu biva zdrava duša.

Ko prinaša vrt otroške duše sad — trdno voljo, ki smo jo v njem zbudili, in ki je podlaga vsemu, bomo pri pouku lahko netili v gojencih čuvstva in vrline, ki bodo vedno odgovarjale narodnim in državnim potrebam.

Skrbeti nam je v bodoče, da vzgojimo naši državi naraščaj, ki bo po sili telesa in duha zmožen ustvarjati v državi nove dobrine in vrednote na vsakem polju: naš državlján bodi junak dela, da bo po njem bogata naša država, da bo po njem svobodna.

I. Vzgoja volje bodi torej kardinalna točka našega vzgojnega načrta, ki se vleče skozenj nepretrgoma kot rdeča nit pri vsem našem delu.

Med vtiski, ki jih dobivajo otroci iz domače hiše, je tudi vtisk, ki jim je lahko, v blagoslov ali prokletstvo, ta vtisk je ravnanje z živalmi, ki so v varstvu družine in so izročene njenemu usmiljenju. Tu ima šola široko polje sejati v otroške duše seme usmiljenja do živali, ki si same ne znajo pomagati, zburjati čuvstvo dolžnosti, ki ga imamo do njih. Najmanjši ptiček v kletki ni premalenkosten, da ne bi dal prilike vsejati

dobrega semena v otroško srce, ako mu ga izročimo v varstvo in oskrbovanje.

Po čuvstvu usmiljenja do dolžnosti in ljubezni.

II. Vzgoja čuvstev usmiljenja, dolžnosti in ljubezni bodi 2. točka našega vzgojnega načrta.

Vzbujajmo v otrokih zmisel za prirodo. Težko je dobiti otroka, ki bi ne imel veselja z rožami, ki se ne bi rad igral z živalmi kot s svojimi tovariši. Zrelejši dečki naj napravljajo sami izprehode, da kaj novega iznajdejo, toda vprašajmo jih potem o tem, kaj so videli.

Na prvi pogled se nam zdi, da se pri otroku razvije zmisel za lepoto prirode šele pozneje. Pokrajina recimo, ki očara odraslega, napravi na otroka malenkosten vtisk, ali pa sploh nikakega. Martinček, ki beži med kamenjem, hrošč, ki brenči po zraku; zajec, ki beži, to so stvari, ki dečka gotove starosti bolj zanimajo kot največja lepota prirode. Deklici je često kaka igrača iz gozda ljubša kot lepi gozd sam, in vendar spi v vsakem otroku nagnenje, čuvstvo za lepoto prirode, toda varujmo se tega, da bi to čuvstvo umetnim potom zbudili.

Malemu otroku pač ugajajo male stvari v prirodi. Velikega v celoti ne more umeti. Zanimanje njegovo je le v posameznih stvareh, ki nas odraslih, žal, ne brigajo več.

Ravno z opazovanjem malenkosti v prirodi učimo otroka umeti, da v njej ni ničesar nepotrebnega.

Čuvstvo za prirodo pa bomo zbudili veliko manj s prezgodnjim poučevanjem, kakor z občevanjem s prirodo samo. V tem občevanju s prirodo pa pazimo na otroka, da ga obvarujemo pred kako podivjanostjo. Nikdar ne trpimo, da trga otrok cvetice in jih potem meče v prah, ali da celo muči živali! Na veneči roži naj otrok spozna, da ima tudi cvetica življenje, ki lahko ugasne, in na črvu, ki se zvija od bolečine, da tudi on čuti.

Po hudem mrazu se je zbudila zamrla zemlja k novemu vstajenju. Otroci ti prinašajo v šolo prve cvetice, prve glasove vrnivših se ptičev čujemo zunaj. Vse cvete, poganja, živi. Milijoni kalij kljujejo pod zemljo. To je prava, rodovitna zemlja, pred nami leži kadeča se njiva pravega duševnega razpoloženja. Ali je kdaj lepša prilika zbuhati čut za lepote prirode? O, razkrij otrokom krasoto, ki jo morebiti sami ne opazijo! Pripoveduj živo in porabi tako priliko, delaj z njimi izlete in vedi, da ne boš delal zaman!

Otroku se zdi igrača lepa, zato jo ima rad, zato jo ljubi. Ako zbudimo v otrokih čuvstvo za lepoto, smo položili v njih duše temelj ljubezni.

Od spoznanja prirode in njene lepote do ljubezni!

Ljubezen smo zbudili s spoznanjem prirode in njene lepote, vzljubili smo njenega Stvarnika. Njegovega najvišjega zakona gotovo nismo pozabili.

Zakaj ves zakon se izpolnjuje v eni besedi: „Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe!“ pravi sv. pismo.

Lepšega polja za zbujanje ljubezni do bližnjega nima pač nihče drugi kot katehet. Toda tudi učitelj ima toliko prilike! V vsakem predmetu jo najde, vsak dan srečuje zgled, ki mu dajejo povod, da govori otrokom o tem.

Človek nam je brat, bližji nam je kot vse drugo. Ne moralizuj ob tem pouku! Razkrij bedo celote in posameznikov.

Umre oče, mati. Deca ostane sama, zapuščena. Popiši bol roditeljev, ki jo občutita, ko zreta pred seboj nedolžne, nepreskrbljene otroke, ko morata oditi za vekomaj. Popiši njuno veselje in uteho, ki ju navda če se dobi ob takih prilikah dobitnik, prijatelj, rešitelj, ki jima obljubi skrbeti za najdražji jima zaklad — za deco. Čuvstvo popišimo, ki navdaja dobitnika, ki daje iz čistega srca.

Kažimo na množico ubogih in zatiranih, ki delajo brez oddiha od zore do mraka, večkrat ponoči, dan za dnem v zatohlih prostorih raznih tvornic, delavnic; povejmo jim, da izgubljajo mnogi taki trpini življenjske moči, ker ob vsem trudu in naporu ne morejo telesu dati tistega, kar potrebuje, da ostane krepko, za delo sposobno. Sami sebi pritrgujejo piščlo hrano, da ima dovolj ljuba deca, ki gladna prosi kruha. Spominjajmo jih, da glad hudo dé. Mnog učenec je že morda sam poizkusil. O, glád je hud! To čuti že otrok v zibelki, in njegovo žalostno kričanje naznanja materi, da je lačen in da trpi. Kako hitro takrat mati lahko ustreže otrokovemu hrepenenju po hrani. Ljubeče vzame otroka v naročje in ga nahrani na svojih prsih iz vrelca, ki teče tembolj, čim presrčneje se nagne k otroku. Ali pozneje mnogokrat ne more tako lahko utolažiti gladu svojemu otroku.

Povejmo otrokom, da je tam, kjer domuje beda, doma tudi lakota, in da je često treba iti k pokoju s krulečim želodcem in mokrimi očmi.

Predstavljajmo jim, da sta beda in glad slaba družabnika, zakaj glodata po slabem, izsesanem telesu in ga napravita bolnega in za delo nesposobnega. In ker sta to slaba družabnika, da zbujata nevarne in nesrečne misli v svoji žrtvi, veliki ali mali, vseeno. Obupno se steguje roka lačnega po tujem blagu. Pri peku diši toliko kruha, pri mesarju okusne klobase — — —

„Kaj to, vzemi zemljo, vzemi klobaso! Pek zato ne bo obubožal, mesar tudi ne, ti pa boš rešen gladu in njegove krutosti,“ prišepetavata beda in glad. Siromak zgrabi vkljub nevarosti, da ga zasačijo in kaznujejo. Postal je tat.

Drastično jim pripovedujmo, kolikokrat je glad vzrok prvega koraka v pregreho in pogubo. Dajmo siromakom pravočasno košček kruha, pravočasno kako podporo, če prosijo za delo, in mnogo človeških življenj bo živelo drugače in bolje.

Poučimo otroke, da pa ne smemo kar povsod, vselej in vsake mu dati, drugače bi podpirali v marsikaterem lenobo in gnus do dela. Ako pa stopi na naš prag siromak, ki pravi: „Lačen sem,“ potem odprimo srce in roke in otrimo solzo brata ubožca, da pojde pokrepčan in potolažen po težki svoji poti dalje, saj zopet pravi sv. pismo:

„Če pa je brat nag ali sestra in pogrešata vsakdanje hrane, pa bima kdo rekel: „Pojdita v miru, grejta se in sitita, a jima ne bi dal, kar je telesu potrebno, kaj pomaga? Vedite, da se iz del opravičuje človek!“

Koliko prilike gojiti ljubezen do bližnjega nam daje že razred sam! So v njem imoviti in ubožni, skrajno ubožni otroci.

Gledaš po šolski sobi. Vidiš to ljubo, nedolžno, sirotno deco, ki hrepeneče upira oko v součenca, ki ob odmoru je razne dobre stvari, on sam pa morda danes ni imel še koščka kruha v ustih. — Ne delajmo mu sramu morda s tem, da bi komu rekli, naj mu nekaj odstopi. Lepše lahko napravimo. Ne bo občutil sramu, ne bo jedel z notranjimi solzami, če mu kdo kaj da.

Vprašal sem nekoč ob taki priliki na kratko: „Kdo še danes ni nič zajtrkoval?“ Nekoliko se jih je oglasilo. „To ni dobro. Kaj ne, lačen si!“ Ni mi bilo treba nič več besed. Bil je to nem poziv. Pogledal sem po otrokih, ki so jedli in stopil na hodnik. Ko sem se vrnil, sem videl, da so jedli vsi tisti, ki so se oglasili prej, da so še brez zajtrka. Součenci so jim sami z veseljem odstopili.

Zbujajmo usmiljenje in ljubezen do siromakov, ki trkajo na naša vrata, saj zopet veli ukaz:

„Kdor pa ima živež sveta in gleda brata svojega, ki ima potrebo in zapre osrčje svoje pred njim, kako ostane ljubezen božja v njem?“

Slikajmo najslajši čut zadovoljnosti, ki prihaja človeku v srce, če stori dobro Kdor enkrat občuti, kako dobro dé tistemu, ki je nesrečniku pomagal, bo hrepenel po priliki, da zopet stori dobro delo. Slatko je namreč odtrgati sebi, pa pomagati onemu, ki nima nič.

Navajajmo jih k tovarištvu, strpnosti, darežljivosti in medsebojni ljubezni, tako smo tudi v tem pogledu zadostili važni vzgojni nalogi pri pouku, ki nam povsod nudi priliko, seveda brez nasilne koncentracije.

Namignil sem tuintam, kako se je meni posrečilo doseči kak uspeh. Pristavljam pa, da ni nikogar, ki bi mogel reči, edino on da ima ključ do uspeha; zato sem mnenja, da je treba upoštevati pri vzgoji in pouku tudi učiteljevo individualnost in mu pustiti pot njegovega pouka svobodno, če po njej dosega uspehe. Ta svoboda pri pouku je neobhodno potrebna,

zakaj poti je dosti, pa nobene, ki bi o njej rekli: „Le ta in absolutno edino le ta pot je prava!“

III. Tudi te navedene duševne vrline: tovarištvo, strpnost in darežljivost so skupina našega vzgojnega načrta, ki jih — kakor voljo — lahko budimo dan na dan vse leto, ne da bi bili primorani v ta namen izbirati posebnih berilnih sestavkov, ker nam jih šolsko življenje najrealnejših nudi vsak dan v obilici in ki že rezultirajo iz II. vzgojne skupine.

Pripravljene so tedaj mehke otroške duše. Zbudili smo v njih čustva za dolžnost, lepoto, ljubezen do živali in bližnjika. Nad to plodno, vso živo njivo pa čuva trdna volja.

Ko smo zbudili ta čustva, smo že položili temelj ljubezni do domovine in naroda, osobito če ga še ni položila domača hiša, kar bo poslej gotovo vsaka družina z veseljem vršila, saj gre tu za dobre državljane lastne države.

Pojdimo tedaj z veseljem sejat v brazde državljanske in domoljubne vzgoje, saj je tu šola o n i važni činitelj, ki najlažje skrbi za razvoj čustva vseh čuvstev — za resnični patriotizem.

Tudi za to najdemo v vseh predmetih dovolj prilike, da gojimo ta sveti čut. Biti pa moramo zopet sami dobri državljani in domoljubi.

Podlago državljanske in iz te izvirajoče domoljubne vzgoje pa daje poznavanje naše ožje in naše širše domovine: torej zemljepis in zgodovina.

Lepoto domačega kraja otroci že poznajo iz raznih izletov in ta kraj ljubijo.

Brez izletov si domoznanskega pouka ne moremo misliti. Delajmo tedaj izlete! Tu učenec na lastne oči vidi pravo, resnično sliko tega, o čemer podavamo. Zanima ga žuboreči studenček, bistri potok, vidi dolino, hrib, cesto, pot itd.

Take izlete potem praktično uporabljamo tudi v šoli za spise, da snov poglobimo in z njo urimo učencevo mišljenje.

N. pr. Tovariš Janko se je pred mesecem poslovil od vas. Prosil vas je, da mu v mesto večkrat kaj poročate. Danes hočete izpolniti dano obljubo. Popisati mu hočemo torej naš včerajšnji izlet na Stari grad.

Česa vas je prosil Janko pred izletom? Prosil nas je, da bi mu v mesto večkrat pisali. Zakaj je neki prosil, da mu pišete večkrat? Ker mu bo v mestu dolgčas po nas in domačem kraju. Kaj sklepate iz tega, če mu je dolgčas po našem kraju? Da ga je ljubil. Res! Domač kraj vsak ljubi, saj ima tam svoje starše in brate, sorodnike in tovariše, znance in sosedo. In Janko je vse rad imel — domače in vas še posebno. Bilj ste mu dobri in ljubi tovariši, zato želi od vas pisma. Željo njegovo smo si poklicali sedaj v spomin in sklenili smo: Janku hočemo pisati.

Pa ko bi bilo mesto blizu nas, ali bi mu pisali? Kaj pa? Šli bi ga obiskat. Kam pojdemo? K Janku. In kam? V Ljubljano. Pojdimo v Ljub-

ljano! Do vlaka imamo pol ure hoda. Vozili se bomo z vlakom pol ure. Ena ura je minila, in mi smo na Jankovem stanovanju. Potrkamo in vstopimo. Kaj storimo potem? Janka pozdravimo, ogovorimo ga. Nato mu sežemo v roko, on nam ponudi stol, a mi pripovedujemo o včerajšnjem izletu. Vesel posluša Janko in vesel nas je. Nato se poslovimo od njega. Kako? Zdrav, Janko! Z Bogom itd.

Snov kratko ponovimo.

Ker pa je Ljubljana daleč od nas, zato ne moremo osebno do Janka. Pisali mu bomo.

Mislite si, da smo vstopili v Jankovo stanovanje. Kaj smo najprej storili? Ogovorili smo ga. Kako? Dober dan! Tudi v pismu ga bomo ogovorili. Ali bomo napisali: „Dober dan!“ Ne! Kako pa? Gotovo so že brali otroci kako pismo. Dobimo tedaj dovoljen odgovor. Prav! Dragi Janko! Tako napišemo. Kje bomo napisali? Kdo je že bral pismo? Kje je bil odgovor? Da! Napišite tudi vi odgovor sredi vrste! Kaj stoji na koncu odgovora? Kdo je opazil? (!) Za odgovorom stoji vedno klicaj. Postavite ga itd. —

Šolski izlet smo porabili kot pismo in obenem razložili pismo.

Od doma vodimo otroke v vedno širših krogih po vsej Jugoslaviji. Kažemo jim njeno lepoto in rodovitnost, opozarjamo na moč njenih vodnih sil, njenih prirodnih zakladov; poudarjamo njeno nerazdeljivost, kažemo na ljudstvo, ki živi v njej in ki je toliko že trpelo pod tujimi tlačitelji; poudarjamo, da smo si vsi v naši državi res bratje po krvi, jeziku in čustvih, šegah in navadah in da smo vsi združeni v njej ter pripravljeni, kakor bratje Srbi v svetovni vojni, žrtvovati za domovino vse, ker je to dobrega državljana sveta dolžnost; navajamo jim dobre, ki jih prejemamo od naše domovine, ki bo skrbela za našo popolno srečo, čim se uredi razmere in se popravijo posledice strašne svetovne vojne itd.; povemo otrokom, da bodo kdaj v življenju kot možje in člani enega naroda delovali zanj, ki je najlepši biser na svetu, najdragocenejši zaklad naš, najboljša naša mati, in da se jim je že sedaj treba pripravljati na to najlepše in najčastnejše, pa tudi najslavnejše delo.

Če nam je nudil zemljepisni pouk mnogo prilike opazovati lepoto in bogastvo naše domovine ter smo s spoznavanjem domovine budili čustvo za lepoto in po njej ljubezen do domovine, nam daje pouk v zgodovini še več prilike gojiti pravo domovinsko čustvo v deci.

Ko govorimo o troedinem našem kraljestvu, opozarjamo na moment prvih začetkov Jugoslavije. Ponos bomo dvigali v mladih srcih, ljubezni bomo prilivali olja, da bo gorela kot večna luč pred oltarjem domovine, ko jim pripovedujemo o političkih in državnih razmerah pred 7. stoletji, ko so bili bizantinski cesarji gospodarji po vsem Balkanu, pa je obstala zaradi vrlin naših prednikov njihova moč pred sredino polotoka, — tam južno od Beograda ob gorenji Toplici in Ibru, med

Nišem in Kosovim poljem, kjer je bilo središče srednjeveške državnice srbske z glavnim mestom Rasom; ponos bomo dvigali, ko opozarjamo, da je prav ta sredina, ta Raška bila že tedaj svobodna in da je ta začetek današnje Jugoslavije.

S ponosom in ljubeznijo se bodo polnila mlada srca ob imenih Štefana Nemanje, Dušana Silnega, cara Lazarja, Ljudevita Posavskega itd.

S sveto pobožnostjo bodo v duhu gledale njihove oči na Sv. Goro, kjer je deloval ustanovitelj jugoslovanske (srbske) književnosti sv. Sava, na hilendarski samostan, t. j. sveto mesto srbskega verskega in literarnega življenja.

Pokažimo jim ob sinji Adriji na Dubrovnik, edino mesto, ki si je znalo v dobi turškega in benečanskega gospodstva (1600) varovati svobodo, opozarjamo na njegov procvit, ponos, njegovo jugoslovansko gostoljubje, na velike moče, ki so se rodili in delovali v njem. Ne samo silnih bojevnikov, kažimo jim junake dela na gospodarskem polju. O, gorko jim bo ob srcu ob takem pouku in hrepeneli bodo posnemati, biti sami junaki dela, da tudi oni kdaj prinesejo na oltar sedaj spet svobodne domovine svoj prispevek, kakor so predniki prinašali svoje prispevke takrat trpečemu Jugoslovanstvu.

Opozarjamo deco na to, da se kolo časa vrti, kakor kaže zgodovina, da to kolo gotovo provzroči padec oholosti. Spoštujmo vse druge narode, svojega gorko ljubimo!

Ako pripovedujemo otrokom o neopisnem trpljenju bratov Srbov v svetovni vojni, jim bo rasla do neba visoka želja posnemati jih v ljubezni do domovine in radi bi postali že veliki, da bi se tudi oni lahko pokazali junake.

Podlaga naši vzgoji bodi tedaj gojenje odločnosti, vztrajnosti, marljivosti, hrabrosti. Skratka: bodi nam v vzgoji vodilno geslo Jenkova „Molitev“:

„Ti nam daj kreposti,
da, kar sklene um,
v dejanju naš pogum
izkaže brez slabosti!“ —

O, to čustvo ponese otroci s sabo, ko odrastejo šoli, in ne bo jim ga viharno življenje tako lahko ugonobilo.

Ne pozabimo naših bratov v zasedenem ozemlju! Zemlja, ki se je je začasno polastil Italijan, je sveta, je del našega narodnega telesa. S številkami lahko dokažemo veliko krivico, ki se nam godi:

Na Reki in Sušaku je jugoslovanska narodna večina,

Goriška ima 70.000 Slovencev, a samo 2000 Italijanov;

Sežanski okraj: 30.000 Slovencev, pa le 300 Italijanov;

Tolminski okraj ima 40.000 Slovencev, pa 20 Italijanov;

Dalmacija nima niti 30% laškega prebivalstva; srednji in vzhodni del Istre je kompaktno naseljen z našim narodom. Vkljub temu zahtevajo Italijani te kraje zase. —

Ves naš pouk naj stremi za tem, da zbudimo v otroških srcih čuvstvo prizadete krivice in ljubezen do boja za pravico. Če jim pestro slikamo hrepenenje onih naših bratov po združenju v skupni domovini, če odkrijemo mladini laške nagibe: odtrgati od našega narodnega telesa najlepše, najboljše dele, naš Trst, najvažnejšo luko Jadrana, če povemo, da vlada tam, kjer je po božjih in človeških pravicah edinole naša last, naše pravo, naše ljudstvo, tujec, bodo spoznali to nenravnost, pa bodo tudi postali pravi apostoli boja za naše pravice.

Povejmo otrokom, da hočejo Lahi naše ljudi v zasedenem ozemlju z vsemi silami pripraviti do tega, da zataje svojo narodnost in da se vdado neznačajnosti. Tako si pridobimo mladih borcev, ki bodo ob svojem času napovedali nasprotniku odkrit boj do skrajnosti, zakaj spoznali bodo, kje je pravica, kje krivica in to bodo preganjali, saj bodo spoznali, da hočemo nazaj le, kar je našega, pa da nima nič tuje lastnine.

In ko pride to prepričanje v meso in kri mladini, takrat bo naša misel postala **dejanje**.

Pouk v zemljepisju in zgodovini deluje sicer počasi, pa zato tem zanesljiveje, budi in ojačuje domoljubno mišljenje v najsigurnejši meri.

Kakor pouk v realijah, pravtako nam daje tudi pouk v jeziku priliko, zbirati narodno, domoljubno in dinastično čuvstvo. Posebno etiški sestavki so kaj prikladni taki vzgoji.

Poleg pouka nam pomagajo vzgajati deco v pravem domoljubju tudi razni šolski prazniki. Uporabimo jih v to v polni meri!

Dan pred takim praznikom recimo otrokom: „Danes po pouku okrasimo šolsko sobo, telovadnico. Saj veste, zakaj! Lepa mora biti jutri tako, kakor bo nam lepo v srcih ob jutrišnjem dnevu, ko se bomo spominjali (n. pr. našega ujedinjenja).“

„Kdo mi pride popoldne pomagat? Kdo prinese cvetic, zelenja, zastavic?“

Oči žare, roke se dvigajo, vesela živahnost je v razredu.

„Kdo bo jutri krasnoslovil pesem, ki smo se jo naučili?“ Vsi hočejo sodelovati. — „Lepo! Toda vsi ne morete. Tisti, ki najlepše krasnoslovi, naj to prevzame. Izberite ga sami!“

Tu ne bo zavidanja, zakaj jutri mora biti lepo; v ozadje stopi osebna čast, samo da napravi prostor celokupnemu namenu: dan kar najslavnejše proslaviti.

Tudi zapeli bomo. Kaj? „Bože pravde“, „Hej, Slovani“, „Lepa naša domovina“, „Naprej!“ i. t. d.

Slednjič nam pa tudi čitanje knjig (kot domača pridnost) veliko pomaga pri gojitvi teh najlepših čuvstev, samo da tako čtivo nadzorujemo in z nasveti in navodili podpiramo.

IV. Narodno, domoljubno in dinastično čuvstvo bo po tako izvedenem vzgojnem načrtu že nekaka posledica prejšnjih vzgojih skupin.

V splošnem bodi naše načelo: pouk bodi tak, da prejme naša mladina — nov zarod jugoslovanski — povsem naroden značaj, da prejme globoko metodično izobrazbo, vzgojimo ga tako praktično, da bo znal sile, ki si jih je pridobil v šoli, uporabiti za pridobivanje čim večjih dobrin in gospodarskih del v prid sebi in naši državi.

Otrok dozoreva. Polagoma izginjeajo znaki prejšnje dobe: „Scherzo“ se bliža h koncu. V otroku nastane kriza. Ako mu predbacivamo, da je še preotroški, potem že nastopa samozavest, in otrok jame premišljevati, da se mu je sedaj že tako vesti kot odraslim, ako hoče, da ga bodo ti cenili. Ako tako dela, tedaj je izzvenel „Scherza“ zadnji akord, začenja se mladeniška doba, nov stavek simfonije.

II. „Presto“ zakipi.

Za narodnega učitelja tudi še po šolski dobi ni končana naloga, kakor s šolsko vzgojo še ni končana vzgoja otrok.

Vzgoja otroka je končana tedaj, ko je gojenec telesno dorasel, ko se je naučil kolikor največ mogoče in ko sta njegovo čuvstvovanje in njegov značaj tako utrjena, da more kljubovati viharjem življenja v vsakem slučaju.

Starosti tedaj ni mogoče določiti, ker moramo tu upoštevati tako individualnost otrokovo, kakor tudi vnanje odnose. Tudi v tem času pomagaj učitelj v vzgoji.

Nikdar namreč ni bolj potreba paziti na intelektualno izobraževanje otrok kot ravno v zadnjih letih vzgoje. Čisto napačno je tedaj, kar se često sliši: „Hvala Bogu, sedaj je konec težav s šolskimi nalogami! vsega sem se moral z otroki učiti.“

Z otrokom se učiti je treba prav sedaj še bolj, zanimanje mu moraš kazati, dobre knjige moraš brati z otroki, se pogovarjati o njih in navedati otroka, da pove svoje mnenje o čitanem, kakor mu povej ti svoje. Vse to povejmo staršem. Povejmo jim še, naj izkušajo otroka dovesti do spoznanja, da se nikdar ne nehajo učiti, dokle živimo.

Polagoma stopi na mesto šole pri otrokih svobodna volja za nadaljnjo izobrazbo, in če se je ta zbudila, potem smemo reči: intelektualna vzgoja našega otroka je končana!

Moralična vzgoja je tem prej končana, čimbolj smo gojili v otroku dobre lastnosti in pokončavali slabe. Nikdar pa ne smemo pozabiti, da so pri doraščajočih otrokih poleg dobrih tudi lahko spavajoče slabe kali, ki nekega dne vstanejo kot napake, če nismo pazili.

Ko privedemo otroka do tega, da se razmerje med vzgojitelji (starši) in gojenci izpremeni v nekako prijateljsko, ki v njem mlajši z veseljem od izkušenih starejših uživajo korist, starši nasprotno pa morajo z neizkuščenostjo in mladostjo računati, potem je peneči se „Presto“ končan in z zadovoljstvom lahko zremo na dovršeno delo.

Opazovali smo dva stavka simfonije življenja in aktivno sodelovali kot ustvarjajoči umetniki. Zadnja dva stavka z vedrim čelom lahko oddamo življenju, zakaj o mirnejšem III. stavku, o

„Allegro“

moške dobe, smo uverjeni, da bo poln blagoglasja in lepote, če sta bila prva dva stavka pravilno izvedena, ter takisto lahko s ponosom gledamo na celoletno simfonijsko zgradbo, ki se bliža svojemu koncu in izzvenj v težkem pomembnem IV. stavku, v

„Adagio“,

t. j. z mislijo, da je ponehal egoizem, da je boja konec, da odnehavajo sile inštrumentov v simfoniji, da nastaja polagoma mir, prehaja v pianissimo, da se beli sneg na starčkovi glavi, da je dovršena človeška natura, da je pred nami višek, ki se na njem starčku začne v dalji prikazovati katastrofa človeškega življenja, ki vodi k izidu — in — zadnji akord „Adagia“ je zamrl — v smrti!

Po tem razmotrivanju si bomo ustvarili naš vzgojni načrt in sicer tako, da bomo posameznim vrlinam posvečali po potrebi in priliki v vsej šolski dobi posebno pozornost.

V ta namen si razdelimo pouk v vzgoji za šolsko leto na štiri vzgojne skupine, torej lahko po četrletjih. Tako bi v prvem četrletju posebno gojili voljo in iz nje izvirajoče vrline, v drugem četrletju ljubezen vobče in posebe do bližnjika itd.

Tak-le bi bil tedaj naš:

Vzgojni načrt.

I. Vzgojna skupina:

Vzgoja volje: odločnosti, vztrajnosti, marljivosti in poguma. Sem spada tudi telesna vzgoja vse leto in vso šolsko dobo.

II. skupina:

Vzgoja ljubezni: usmiljenja, čuvstvo dolžnosti in ljubezni vobče in posebe do bližnjika.

III. Vzgoja tovarištva: strpnosti, spravljivosti, darežljivosti.

IV. Vzgoja domovinskega čuvstva: narodna zavest, domoljubje, dinastično čuvstvo.

DR. IVAN LAH:

KAKO SE JE IZVEDEL PREPOROD ČEŠKEGA ŠOLSTVA.

Prehod.

Ko sem se vrnil en mesec po prevratu po triletnem pregnanstvu zopet v domovino, sem se nemalo začudil, ko sem izvedel, da se v naši preprosti šmarski vasi uči v šoli še dve uri na teden nemščina in da šola o vsem, kar se je zgodilo, ni še ničesar vedela. Bilo me je skoraj sram, ko sem to čul. Mislil sem, da je to tako samo pri nas, ki se z nekakim ponosom prištevamo med najbolj zaostale kraje na Slovenskem, potem pa sem slišal, da šolska vodstva glede tega sploh niso dobila nikakih navodil. Bilo je torej odvisno od učitelja ali od šolskega ravnatelja, da se je na slovenski šoli proslavil praznik osvobojenja. Upam, da je bilo mnogo učiteljev, ki so bili urnejši od naše šolske oblasti, kajti

po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga je zamudil ves trud zaman...

Mladina je morala čutiti, kaj se je zgodilo. To je moral biti zanjo nepozaben trenotek. Šola je tu imela veliko dolžnost in čakati na ukaze iz Ljubljane, je bila takrat velika napaka. Treba je bilo v tem trenutku s korenem iztrgati iz mladih duš vso laž in licemerstvo preteklosti, o požaru, ki je šel preko nas in je v njem izginjala stara mačeha našega narodnega šolstva, je bilo treba sežgati vso tujo navlako, ki se je valjala po naših šolah, v viharju velikega dneva je bilo treba odpreti vsa okna, da buhne v temoto veliko solnce svobode, da se v njem očistijo mlada srca in začno novo življenje. Kdor takrat ni začutil velikega trenutka, ta je mnogo zamudil in šola, ki ni čutila tega prvega dneva, je prespala najveličastnejši praznik našega naroda. „Doživi ga samo, kdor je pripravljen nanj,“ pravi pesnik, in kdor ni bil pripravljen, ga ni mogel doživeti. Mi nismo bili vsi pripravljeni...

Na Češkem so bili vsi pripravljeni. Vsi do zadnjega so čutili, da prihaja ta tristo let pričakovani dan 28. oktobra. Doživel sem ta dan v Pragi in ko smo se po tridnevni radosti nekoliko ozrli po listih, da vidimo kaj se godi drugod po svetu, smo čitali, kako je češka šola slavila ta dan. Saj je bil to dan osvobojenja za narodno šolstvo. Čitali smo poročila, ki so nas ganila do solz. Matere so ovenčale svoje otroke s cvetkami in s češkim trakom rdeče-belimi, v praznični obleki so šli otroci v šolo in marsikje so šli starši z njimi. Šole so bile svečano okrašene, narodna zastava je plapolala znad strehe. Otroci so vstopili v šolo in iz vseh lic, iz vseh oči je žarela ena sama radost, ena misel, en vsklik: svoboda.

Učitelj je stopil pred nje in jim je začel praviti o pomenu svetovnega dogodka. Zgodilo se je, da je učitelj zaplakal in vsi drugi za njim, ko so se

spomnili strašnega trpljenja in boja in velike sreče tega trenutka. Čitali smo, da je starček-učitelj stopil pred svoje otroke, da jim govori slavnostni govor. Ko je zagledal pred seboj ovenčano mladino, polno radosti, je mogel izpregovoriti le nekaj besedi. „Otroci,“ je rekel, „odpusite mi, da sem vam lagal. Jaz sem vas ljubil, toda ...“ In zalile so ga solze. „Saj smo vedeli,“ so zaklicali otroci in so šli objemat svojega dobrega učitelja. Drugod so priredili prave šolske slavnosti in malokatero oko je ostalo suho, ko so otroci, učitelji in starši skupno peli „Kde domov māj“ prvič v svobodni narodni češki šoli. Saj so vedeli, da je to delo osvobojenja izvršila vkljub vsem zaprekam ta češka šola in da cela bodočnost naroda leži zakopana v nji. Vse to se je zgodilo takoj v prvih dneh svobode brez posebnih navodil, kajti izpregovorilo je srce naroda.

Krasen je bil šolski dan v Pragi. Vsled velikih dogodkov ni bilo mogoče takoj prvi dan javno posvetiti mladini, kajti Praga se je tri dni neprestano veselila po ulicah in je bilo skoraj nemogoče napraviti kak program. Zato se je določil 2. nov. za šolski dan. Otroci so prišli v šolo ovenčani s cvetkami in narodnimi zastavicami. Deklice so bile po večini v narodnih nošah. Ko so v šoli proslavili z govori, deklamacijami in pesmimi dan narodne svobode, so odšli skupno na kraljevski grad na Hradčane. Toliko otrok še nisem videl, kakor tisti dan na praški ulicah. Začutili smo naenkrat, da smo mi starejši v manjšini. Šola za šolo, razred za razredom se je vpisal po stari Ferdinandovi, takrat že prekrščeni Masarykovi cesti pred Nar. divadlo, po bregu ob Vltavi, čez mogočni Karlov most na Malo Stran in od tam po ozkih ulicah navzgor na kraljevski grad, ki je stal doslej zaprt in nem nad Prago, sedaj pa je hipoma oživel, kajti v njem so se naselili že prvi uradi. Vsa mladina se je že zbrala na velikem dvoru. Bil je nepopisno lep trenotek, ko je stala mlada množica vsa v cvetju in zastavah po celem obširnem dvoru. Šumelo je kakor nad cvetočo trato v polni pomladi. Saj so vsi vedeli, da je danes njih slavnosten dan, dan mladine, ki slavi narodno svobodo. Najprej je govoril prof. Drtina s svojim mirnim prepričevalnim glasom: Kot poverjenik za šolstvo je povedal, kaka sreča je doletela češko narodno šolo. Za njim je govoril pisatelj Jirasek. Kdo ga ne pozna? Vsak češki otrok pozna njegove „Staročeške povesti“, drugi pa poznajo dobro njegove zgodovinske romane. On je bil pred vsem poklican, da govori mladini, saj je postal pravi ljubljeneц naroda, ko je stopil na čelo čeških pisateljev in je l. 1917. podal prvi razglas na narod — da naj zahteva stare zgodovinske pravice. Kako so zaploskale nežne ročice, ko se je pojavil stari pisatelj na balkonu. Tiho tiho je bilo naokoli, ko je začel Jirasek govoriti o stari češki slavi, le njegov tresočiči se glas je odmeval od starih prebujenih zidov kraljevskega gradu. Nato je nastopil pesnik Machar. Mlad, živ in bojevit vkljub svojim petdesetim letom in avstrijskemu kriminalu je naslikal moralno podlost bivših kraljev in cesarjev, njih sovraštvo do češkega naroda in njih propad v svetovni

vojni. Otroci so pritrjevali z zastavicami, saj jim je vse to tudi „maminka“ doma povedala, zapeli so svojo narodno himno in so prisegali, da bodo zvesto ljubili svojo novo državo, svojo republiko. Odhajali so prepevaje v mesto, odšli so pred razne spomenike in so celo dopoldne polnili ulice s svojimi radostnimi obrazi. Tako je torej češka šola slavila dan svoje svobode in da je ta proslava ostala v mladih dušah nepozabna, razume se samo po sebi, da so prvi dan izginile vse slike in napisi, ki niso več spadali v novo življenje in da so jih takoj nadomestile slike iz češke zgodovine in kulture. Za take slike ni bilo pomanjkanja, ker so češke tiskarne poskrbele, da je bilo takoj vsega dovolj. Masaryk in Wilson sta prišla na mesto starih Habsburgovcev, drugod pa so se pojavili vsi oni veliki možje, ki so delali na polju češke kulture: Hus, Žižka, Komensky, Havliček, Svat. Čech, Vrchlicky, Zeyer, Bož. Nemcova itd. Tako je dobila češka šola na znotraj in na zunaj svoje pravo narodno lice.

Napisal sem teh par spominov zato, da pokažem, kako je češka šola sama takoj zavrгла vse, kar je bilo v nji nenarodnega in kako je skušala javno proglasiti svoje osvobojenje, da bi ta dogodek tem globlje vtisnila v ljudini v spomin. Rekel bi, da je tako tudi šola napravila svojo revolucijo in nadaljnja ureditev je bila stvar — nove vlade, ki je šla takoj na delo, da pripravi celi narodni vzgoji novo podlago in novo smer.

Pri nas — kakor sem rekel — je bila revolucija mirnejša in se marsikje sploh ni izvršila — prehod se je vršil polagoma na odredbe iz Ljubljane. Žal, da naša šola takrat ni našla svojega mojstra in tako so se vlekle stare stvari še dolgo po prevratu in mladina ni čutila velikega zgodovinskega dogodka. Še bolj žalostno pa je bilo, da namesto raznih Habsburžanov sploh nismo imeli kaj obesiti v svoje šole, ker smo od samega petoliztva pozabili naslikati svoje može, da bi z njimi okrasili svoj dom. Imelih smo lepo sokolsko diplomu, ki dobro kaže naše ujedinjenje — pa se nismo spomnili nanjo. Trubarja bi dobili — pa ga ne smemo v šolo obesiti; drugi pisatelji pa so doslej „nedostopni“. Slika kralja Petra je bila pri nas med vojno nemogoča, regenta smo komaj poznali. Konečno je prišlo nekaj slik iz Zagreba in „Umetniška propaganda“ je izdala Aleksandra. To je vse — a ne smelo bi biti še daleko vse. Naše šole še nimajo slike Gundulića, Obradovića, Strossmajerja, Prešerna, Gregorčiča, Aškerca itd., da ne govorim o drugih velikih slovanskih možeh. Vse to je nedostatek, ki kaže, da naš prehod ni bil popoln in da naša šola takoj po prevratu ni bila na znotraj in zunaj tako narodna, kakor bi si to želeli. Po bliskovo je prišel vseh živih dan in mi nismo bili pripravljeni. Toda počasi — o zamudah ne govorimo — počasi bomo vse uredili. Vsaj tako upamo. Jasno je bilo kot beli dan, da je podlaga skupne enotne države — skupna enotna šola. In kako daleč smo še danes od take šole. Tudi Čehi niso izvršili

reform takoj — pripravljali so se dolgo in sedaj imamo v rokah prvi načrt, kako naj bi se šolstvo premenilo. O tem sem hotel povedati par besedi.

Izpremembe.

Revolucija je prinesla s seboj najprej prevrat v učnem jeziku. Bilo je mnogo krajev, kjer so Čehi na svoje stroške vzdrževali ljudske meščanske in srednje šole, dočim je država vzdrževala šole za Nemce: te šole so se takoj izpremenile v češke šole. Težje pa je bilo na Slovaškem, kjer ni bilo učnih moči. Prehod na Češkem ni bil takoj težek, kakor pri nas, ki nismo imeli niti učnih knjig, niti strokovnjakov. Spomnimo se samo, kake preglavice nam je s početka delal pouk v zgodovini: o srbski in hrvatski zgodovini nismo skoraj ničesar vedeli. Državnega zemljevida še do danes nimamo; čitanke so bile tako polne tujega blaga, da so bile skoraj neporabne. Vseh teh težav češka šola ni imela, ker so imele češke srednje šole dobre učne knjige, češka zgodovina se je podajala mnogo obsežnejše nego pri nas in zemljevidov je bilo takoj po prevratu dovolj. Bili so pripravljeni... Češke čitanke so bile urejene že prej v slovanskem smislu, v njih je bila zastopana češka in slovaška literatura, v čitankah za VII. in VIII. srednješolski razred so bili prevodi svetovnih mojstrov (Byron, Mickiewicz, Victor Hugo, Puškin, Dostojevskij, Tolstoj i. dr.). Naše čitanke za te razrede so obsežale samo slovensko literaturo. Uvedli smo sicer po eno uro srbohrvaščino — a to je premalo. Jugoslovansko in slovansko literaturo bo treba podajati poslej popolnoma drugače in obenem z njo bo treba pogledati v svetovno in slovansko literaturo. Čehi so imeli pri tej izpremambi olajšano delo, ker je češka univerza pripravljala profesorje v tem zmislu in razpolaga njihova literatura s krasnimi prevodi iz vseh svetovnih literatur. Splošni kulturni razvoj smo imeli mi prejemati pri pouku nemščine, zdaj bi morala to nadomestiti slovenščina; to pa ne bo mogoče, dokler ne dobimo primernih čitank in — profesorjev. Slišal sem, da je n. pr. še lansko leto dajal profesor slovenščine v šoli učiti še „pesmice“ na pamet, drugi je n. pr. dal od ure do ure po eno kitico „Krsta pri Savici“, tretji je mučil ljudi s patrom Rogerijem itd. To vse je bilo mogoče pred 50. leti. Dandanes to pomeni duševno omejenost. Človek se temu ne čudi, ako vidi, da se pravzaprav še dandanes smatra to kot nekak postranski ali celo nepotreben predmet; in vendar je to temelj duševnega razvoja. Poznal sem učenko-sedmošolkō, ki je imela iz slovenščine prav dobro, ker se je naučila vestno „pesmice“ na izust, kakor kak prvošolček, o Prešernu pa je komaj vedela, kdaj je živel. To so dokazi, da še do danes nismo premagali težkoč, ki jih je prinesel seboj naš politični prevrat in da še nimamo urejenega pouka v najvažnejšem predmetu. Nismo vsega sami krivi, a nekoliko vendarle... Treba se bo tudi v tem oziru ozreti na češki zgled.

Takoj po prevratu se je pojavilo par vprašanj, ki smo jih čutili tudi pri nas; to je bilo vprašanje dijaške samouprave in vprašanje cerkve. Mladina je zahtevala po šolah samoupravo in profesorji so jo radi dovolili: saj je bilo drugod to vprašanje že davno rešeno in „šolska republika“ je bila zahteva moderne vzgoje. Samouprava je vzgoja k samostojnosti ali nekaka „občanska vzgoja“. Pojavili pa so se — pa ne samo na Češkem — tudi „dijaški sovjeti“ in prebrisane glave so hotele dokazati, da „jajce več od pute ve“. Pojavili so se — recimo — znaki boljševizma. V šoli, kjer je treba, da vlada red in mir in mora avtoriteta — seveda opravičena — imeti svojo besedo, so bili taki pojavi nevarni, ker bi lahko okužili mladino in bi ustvarili razpoloženje, ki bi ne bilo v korist vzgoje; proti takim pojavom se je nastopilo s primerno strogostjo, pač pa je samouprava po mnogih šolah ostala in se je v nekaterih izobčno izkazala. Druga vprašanje je bila — cerkev. Šola je bila proglašena kot državna stvar, verski pouk naj nudi cerkev onim, ki si ga želijo; verska svoboda zahteva, da se nikogar ne sili udeleževati se verskih prireditev: verska vzgoja je stvar cerkve in družine. Šolske maše in spovedi so bile odpravljene. V tem oziru je danes češka šola svobodna. Vsled tega je nastal seveda krik po klerikalnih listih in posebno na Slovaškem so skušali protidržavni agitatorji izrabiti to vprašanje za svoje namene. Pri nas je celo zaradi naslova „narodna“ šola nastala cela vojska. Jugoslavija je danes edina država, ki je prevzela to dedščino stare avstrijske šole s seboj. Pri nas imamo še dandanes eksercicije in vse, kakor je bilo. Kot suplent z 263 K na mesec me je marca meseca 1919. doletela čast, da bi bil delal v nedeljo v cerkvi policaja pri šolski maši. Odrekel sem se tej časti, ker nisem hotel biti cerkvenj policaj. Naj ga najamejo in plačajo oni, ki ga potrebujejo. Čudil sem se, da slovenski profesorji niso čutili potrebe skupno protestirati proti temu hlapčevanju iz avstrijskih časov. Pa jaz imam mogoče o tem svoje nazore; ne morem si misliti, kako bi mogel nekoga siliti, da izpolnjuje svoje verske dolžnosti, ako sam ne veruje. To se mi zdi nenaravno. Za časa avstrijskega režima se je tudi pobožnost plačevala. Poznal sem profesorja, ki je s tem špekuliral in je res kmalu dobil svoje plačilo. Danes so ti časi minuli. Upajmo, da bomo v Jugoslaviji plačevali delo, ne pa hinavščine. Eno leto po osvobojenju se je v Jugoslaviji ustrelil študent, ker ga je katehet preganjal. Dobro, da se je o tem tako malo pisalo, sicer bi bila to velika sramota pred svetom. Pa mi je morebiti nismo niti čutili . . . Upliv cerkve na šolo je bil torej na Češkem odpravljen. Cerkev ima svoj delokrog in svojo svobodo, šola istotako. Na Slovenskem, kjer je bilo mnogo cerkvenih šol, se ta izprememba ni mogla takoj izvršiti, v čeških deželah pa je bila veselo pozdravljena od napredne javnosti in od učiteljstva, ki je tako končno prišlo izpod cerkvenega nadzorstva.

Birokratizem ali amerikanizem.

Ko je po prvi koalicijski vladi prišel na površje socijalistično-agrarni blok, se je zgodilo nekaj slučajev, ki so obudili javno diskusijo: birokratizem ali amerikanizem. Izšla je o tem tudi posebna razprava dr. Bartona, ki mi, žal, ni prišla v roke. Sedanje razmere spravljajo v ospredje ljudi, ki niso dovršili vseh šol, sedaj je vprašanje: ali je spričevalo edino priporočilo, ki človeka usposablja za kako — recimo — uradno delo? Javna vzgoja in samoizobrazba dandanes lahko nudita več, nego šola. Ako pa bo v bodoče spričevalo nepotrebna stvar, kdo bo še študiral? Akademikna izobrazba, ki stane mnogo časa in denarja, bi se potemtakem več ne izplačala in nastala bi prava anarhija. Ali naj odločujejo študije, ali zmožnost? Mislilo bi se, da kvalifikacija itak potrjuje zmožnost brez kvalifikacije? Saj vidimo n. pr., da ni treba kvalifikacije za ministra, ki samo sede na stolček in zna vse. Glavna stvar je, da je pripadnik ali vodja kake stranke. Ako je to mogoče pri ministru, zakaj bi ne bilo mogoče pri uradniku? Tako se je zgodilo, da je bilo nastavljenih v ministrstvu nekaj uradnikov brez kvalifikacije. To bi bil amerikanizem, ko bi ne bilo — strankarstvo. Birokratizem gleda samo na spričevala in službena leta. Človek, ki ima sredstva, izštudira šole in potem gre vse samoobsebi: dobi svoje mesto, avanzira itd. A kaj pa človek, ki ni imel sredstev, a je nadarjen, zmožen, vzgojil in izobrazil se je sam? Birokratizem mu ne daje mesta, amerikanizem pa mu nudi možnost, da pokaže, kaj zna. Toda v tem je nevarnost: kaj pa če zadostuje za višjo službo samo: strankarska legitimacija? S tem bi zašla korupcija v državno upravo. Nastalo je torej važno časovno vprašanje. Socijalistični listi so se v svojem boju proti buržuaziji in birokraciji postavili na stran amerikanizma in je bilo naravno, da so ga tudi strankarsko izrabljali. Drugi so bili mnenja, da je amerikanizem zdrav pojav, da pa se za njim ne sme skrivati strankarska protekcija. S tem je nastalo tudi za šole novo vprašanje.

Minister šole in narodne prosvete je postal v socijalno-agrarnem kabinetu Gustav Haberman, ki je bil prej navaden delavec in žurnalist. Na prvi pogled se bo vam to čudno zdelo, saj imajo Čehi na polju vzgoje in šole odlične može, ki so mnogo storili za razvoj češke šole. Toda minister Haberman je izobražen mož: bil je v Ameriki, obiskoval je tam šole, vrnil se je domov in je mnogo storil za izobrazbo proletarijata. Vzrastel je sam iz sebe, s trdim delom in z ljubeznijo do kulture. Poročevalec „Nar. Listov“ je imel z njim razgovor, ko je prevzel portfelj v ministrstvu in minister Haberman je podal pri tem nekaj svojih nazorov o šoli in vzgoji, ki jih tu navajamo.

Kje sem dobil pravo naziranje o šoli? Kakšni spomini so mi ostali? Odgovor: Spominjam se na svoj prvi prihod v prvi razred ljudske šole

v Češki Trebovi: moji prvi občutki so bili pomešani s strahom in pričakovanjem. Nisem bil izjema. Najrajši se spominjam učiteljev, ki so name uplivali s prijateljsko besedo in s prijaznostjo. K njim sem čutil nenevarno ljubezen in spoštovanje. Njihovi nauki in besede so mi segali globoko v dušo in srce. Želel bi si, da bi podobni učitelji in vzgojitelji skušali približati se srcu mladine in da bi tako vzgojno nanjo uplivali. Poleg ljudske in meščanske šole na Češkem sem obiskoval nadaljevalno šolo v Parizu in univerzo Forest university of Chicago. V Parizu in še bolj v Ameriki me je presenetilo svobodno, demokratično razmerje dijaka do učitelja in profesorja, ki ne izgubi nič na disciplini, temveč jo še okrepi z vzajemnim spoštovanjem in priznanjem. Pri nas se mi je zdelo, da se hoče s strogostjo pri skušnjah omejiti število maturantov in graduantov, v Ameriki pa sem opazil, da se hoče vsakemu, ki si resno prizadeva, omogočiti uspeh pri skušnji. Ko sem vprašal, ali ni taka popustljivost škodljiva, mi je odgovoril profesor Grane: „Naš namen je, da nikogar ne zadržujemo na njegovi poti. Ne bojte se: ako slab pravnik doseže doktorat, ne napravi mnogo škode. Izgubi nekaj pravn, to se razve, in vsak se izogne njegovi pisarni. In narobe. Ako se nadarjen človek bori s šolskimi formalnostmi, lahko z lastno pridnostjo doseže lepe uspehe in postane pravnik in advokat velike slave. V drugih strokah je podobno.“

Kaj je najbolj potrebno za našo šolo? Odgovor: Morebiti hočete slišati reformna gesla. Nasprotno! Potrebna je obnova šolstva. Bojim se, da se preveč ženemo naprej, ne da bi preizkusili podlago. Podlaga nadaljnega dela mora biti obnovitev razmer, ki jih je uničila vojna. Nismo še pravi pouka, ne pravi obiska in pravega dela in kar je najvažnejše — ni bivše znane vneme in pridnosti do dela in veselja iz uspehov. Odstraniti te pojave — ki deloma že izginjajo, smatram za najpotrebnejše.

Državna šola? Avtonomija? Odgovor: poddržaviti šolo dobi nekoliko drugačno obliko z novo naredbo. Država si bo gotovo tudi v bodoče pridržala ureditev šolstva in nadzorstvo nad njimi: istotako je z izobrazbo učiteljstva. Ne bilo bi mogoče, da bi državljani ne imeli skrbi za šolstvo. Razmerje do Nemcev? Odgovor: Nikoli nisem zatajil svojih nazorov v tem oziru. Tam, kjer žive nemški otroci v primernem številu, imajo že davno svoje šole in jih bodo imeli tudi v bodočnosti. Nemških šol za češke otroke ne bomo vzdrževali. Šola ni ustanovljena za potujčevanje, ampak za izobrazbo. Nemci dobro vedo, da imajo tudi, če jim nekaj šol reduciramo, več, nego jim daje zakon in razmeroma več nego Čehi.

Slovaško? Odgovor: O Slovakiji se mnogo govori. Mnogo čeških učiteljev in profesorjev je tam izvršilo velik kos dela in si je zato pridobilo priznanje slovaškega ljudstva. Ustanavljamo na Slovaškem ljudske, meščanske, strokovne, srednje in visoke šole. Ureditev slovaškega šolstva bo najmočnejša podlaga češkoslovaške vzajemnosti in slovaške oo-

dočnosti. Da se razvoj pospeši pripravljamo ljudske kurze za odrastle od 12.—40. leta. Isto poslanstvo bo imela naša šola v Podkarpatski Rusiji. Ureditev šolstva na Slovaškem je predpogoj vsega drugega dela in političnega in gospodarskega razvoja. Zasebna šola? Odgovor: Sem za to, da bi bilo vse obligatno šolstvo javno.

Izobrazba učiteljstva? Odgovor: Visokošolsko izobrazbo učiteljstva ni mogoče uresničiti brez reforme srednje šole. Ta reforma se izdeluje. Izjavljam, da je podlaga redne in dobre šole izobražen in gmotno pre-skrbljen učitelj.

Učiteljice? Odgovor: Sem za enakost med moškimi in ženskimi učiteljskimi silami. Kaj zahtevate od učitelja? Odgovor: Da ima njegovo delo uspeh, to je, da zbudi hrepenenje po novem spoznanju in napredku, hrepenenje po uspehu dela, ki naj bo vedno boljše in boljše. Delo učitelja ne sme nikoli okameneti in postati šablonsko in če hoče doseči uspehov, mora učitelj na učence vplivati kot vzgojitelj.

Razmerje do cerkve? Odgovor: Nekoliko obširno vprašanje. Na polju šolstva je moje stališče znano. Šolstvo, ki ga vzdržuje država, mora biti nad cerkvami (konfesijami). Podlaga za pouk morejo biti samo uspehi znanstvenega raziskovanja in ozir na dijakovo bodočnost. Načelu pedagoške svobode ne odgovarja, da bi se vsiljeval komu ta ali oni življenski ali svetovni nazor, istotako to načelo razne filozofske nazore ne izločuje.

Kaj bo prvi program? Odgovor: Želel bi, da bi postale meščanske šole splošno obligatne, istotako bi želel splošno dolžnost za nadaljevalne šole. Srednje šole bi hotel približati praktičnemu življenju, toda ne na škodo splošne vzgoje. Vrata visokih šol se mi zde pretesna. Strokovno šolstvo potrebuje že več razumevanja, ne sme odvajati naraščaja od praktičnega življenja. Vse pa mora biti izraz stremljenja vsakega posameznega učitelja, učiteljice in profesorja. Apeliral sem parkrat v tem smislu, upam, da z uspehom.

Tako je govoril Haberman. Videli smo nekaj modernih nazorov. Toda med tem so bile volitve in pride nov kabinet. Minister ni nikjer vsegamogočen: pride in gre. Zato bo za nas merodajnejše, kar nam je povedal minister-tajnik profesor Drtina in o tem smo poročali zadnjič.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

DRAGO HUDE:

Pouk v naravi.

Nič ne mislite, da bom povedal morda bogve kaj novega! Spomniti hočem učiteljstvo samo na to vrsto pouka, ker se v večini premalo zanima za njega. Le tu in tam vidite katerega, ki popelje svoj razred pod milo nebo, vsi drugi pa se drže svojih štirih razrednih sten in niti ne pomislijo, da morejo med njimi podati samo teorijo, imitacijo resničnega.

Že par sto let zapovedujejo pedagogi učiti nazorno in naravno. Pri pouku moramo otrokom pokazati vse pristno, nič ponarejenega. Res je, ako učim o kameli, je ne morem pripeljati žive v šolo, ampak se moramo zadovoljiti s sliko, ali največja pregreha je, ako natrgamo šopek trobentic, da jo drugi dan obravnavamo v šoli, ko bi vendar par korakov od šole našli dovolj rastočih cvetic. Skupno pojdemo k njim.

Iste napake delamo tudi v drugih predmetih, ali nihče se ne gane, vse gre dalje po starem tiru.

Če opazujemo različne človeške stanove, zapazimo, da vsak napreduje, da vsi zametujejo stare šege, navade in pravila ter si laste modernjših naprav, idej itd. Le učni postopek in učna sredstva ostanejo skoro vedno ista, zastarela. Konservatizem je že od nekdaj oklenil šolo s svojimi kremplji.

Učiteljstvo pa ni vsega samo krivo, marsikateri bi rad napravil z otroci ne morda samo izprehod v naravo, ampak pravi pouk, toda ima dovolj tehtnih vzrokov, da ostane rajše med — štirimi stenami. Naše šolske oblasti same so največ krive temu, ker se v tem oziru drže rezervirano ter nikakor nočejo z besedo na dan, da bi zavzele striktno stališče glede pouka v naravi. Zato pa ni nikomur jasno, ali sme brez greha zamenjati šolski strop z vedrim nebom in šolske klopi z mehko trato na vrhu hriba ali pod košatimi drevesi. Ali si pa tovariš gotov, da te nihče ne denuncira, da hodiš z otroci samo na izprehod, mesto da učiš? Nazadnje imamo pa tudi mnogo zastarelih nadučiteljev, ki na noben način ne morejo dobiti do podrejenega učiteljstva toliko zaupanja, da bo res tudi v naravi poučevalo ne pa morda uro — špricalo.¹⁾

Ali naj naštevam še druge vzroke, zakaj tako malo uporabljamo naravo za učni pripomoček? Mnogo jih je še, ki pa bi kmalu odpadli, ko bi učiteljstvo izvedelo, da takemu pouku ni nasprotna višja šolska oblast. Zato bi bilo zelo umetno, da višji šolski svet izda za tak pouk navodila, po katerih naj se ravna učiteljstvo.

S tem pa nočem reči, da ostanimo do tistega časa v šolski sobi. Mnogo bi s tem izgubili učenci, a še več učitelji; kajti poizkusite in videli

¹⁾ Upajmo, da bi si take omejitve učiteljeve svobode pri pouku ne bi dovolila več nobena naših šolskih oblastí. Ured.

boste, da se učitelj pri pouku v naravi ravno toliko nauči od otrok kakor otrok od njega. V naravi se pokažejo njegove lastnosti, šolska mōra mu odpade z pleč in njegova individualiteta se razvije kakor roža na solncu. Tedaj ima učitelj priliko, da se seznanja z otroško naravo in jo študira. Otrokom se v naravi razvozlajo jeziki in te vprašujejo, pripovedujejo, prosijo kakor nikoli v šoli. V naravi boš spoznal otroka.

V zadnjem času je še po mnogih krajih uveden nerazdeljen dopoldanski pouk tako, da ostaja popoldne pouka prosto. In čeprav se to popoldne poiabi za pripravo za prihodnji dan oziroma za popraviljanje zvezkov in drugo, vendar te lep dan zvabi, da greš v naravo. Povabi s seboj še svoj razred in videl boš, kolika je škoda, da ne poučujemo pogosteje v naravi.

V naravi najde učitelj mnogo prilike vzgojno vplivati na otroške čute, posebno z ozirom na etiko in estetiko se da veliko storiti. Čim manj prisiljeno in manj vsiljivo se prednaša, tem dovetnejše je otroku gradivo. Samo slučajno, mimogrede povedano se vtisne marsikaj globoko v otroško dušo, kajti otrok misleč, da to niti ni pouk, nego le privaten učiteljev pogovor, postane radovednejši ter nastavlja ušesa in oči, da mu ne aide niti besedica. Učenec ne vidi tedaj pred sabo več svojega učitelja, marveč spoštovanega prijatelja, morda odraslega brata. Ta občutek pa moremo vzgojiti v otroku samo v naravi, ker šolska soba je le preveč — šolska. V enem popoldnevu more otroška duša predelati več vzgojnega gradiva kot ga vsebujejo vsi moralni spisi v berilu.

No, pa poizkusimo iti na izprehod! Lepega solnčnega dne smo se domenili, da se zberemo ob 2. uri na vasi, kjer pelje s ceste posiranska pot v naš imenovani kraj. Tam stoji kaŹipot našega planinskega društva z napisom: Na Golico, 3 ure. Deska pa je že na pol odpradla. Pri tem kaŹipotu smo se zbirali; obrnem se proti njemu in na glas preberem začetni napis. Otroci store seveda isto z menoj! Vprašam, zakaj je postavljen ta kaŹipot. To vsi vedo. Saj mi, ki smo na Jesenicah, vendar vemo katera pot pelje na Golico, lahko bi kaŹipot podrli, ker je že itak star. Tedaj začno pripovedovati o turistih, letoviščarjih itd. Ob tej priliki smo se do dobrega pogovorili o prvih in drugih, o koristih, katere prinašajo domačinom, kaj moramo storiti, da pospešimo tujski promet. Otroci so pripovedovali o lepih potih, snaŹnih stanovanjih, dobri hrani in hitri postreŹbi. Vsi ti pogoji pa nas zapeljejo zopet za pol ure v pogovor. Končno stavim vprašanje: Kakšen vtis napravi na nas ta stari, na pol podrli kaŹipot? Kar hitro se jih nekaj oglasi: Ne spada sem, cesta je lepa, drevored krasen, zraven nova hiša, zato bi planinsko društvo lahko postavilo nov kaŹipot.

Med tem časom so se zbrali vsi otroci in mi odrinemo navkreber. Kmalu sem zaslišal: Oh, kako slaba pot. Hitro uporabim to priliko ter vprašam: Kako to, da je ona cesta skozi Jesenice lepša kot ta? Hitro

oni povedo, kar jim je znanega o državnih, deželnih, okrajnih in drugih cestah. No, pa čeprav gremo mi zdaj po okrajni cesti, bi mogla biti lepša. Ogledamo si natančnejše neizčiščene jarke, od vode razgrebene kolovoze sredi ceste in drugo. Vprašam, zakaj ne dela voda na glavni cesti toliko škode, in otroci kmalu pogodijo: slabô gospodarstvo. Jarki bi se morali očistiti, da bi se mogla voda odtekati, pot naj bi se vsako leto nasula z gramozom. Koliko se muči živina po takih potih? Cestar je tu neobhodno potreben!

Čez par minut smo pri križu, odkoder je lep razgled. Ob križu je klo-pica. Sedemo in gledamo znamenje. Staro je, vendar ima dovolj obisko-valcev, ker je razpelo vse okrašeno s cveticami. Stopim tedaj k raz-pelu, pa začnem pobirati vse cvetice z njega. To so gledali začudeno oroci! Ko sem Kristusa popolnoma oropal cvetic, vprašam: No, kakšna pa je razlika med zdaj in prej? — Petdeset odgovorov, vsi povedo isto, da cvetice olupšajo vsako stvar, vsled njih je vse lepše, tudi vrt pred hišo, okno v sobi. Kjer so na oknu cvetice, takoj vemo, da v hiši vlada pridna gospodinja, ki ljubi lepoto.

Z novimi cveticami smo potem okrasili Zveličarja.

Ko se pogovorimo še o umazanih podpisih na križu, o nepotrebnih olupkih, papirnatih in drugih odpadkih okoli njega, se napotimo dālje.

Solnce nam je zelo pripekalo v hrbte, ko smo prišli do bistrega stu-denca. Ta nam je ponudil šele gradiiva za pouk. Takoj ko so ga otroci zagledali, so stekli naprej, da bi pili vodo, ali na mojo besedo so morali obstati. Tuintam je kateri godrnjal, kako je žejen, posebno deklice so bile sitne. Začel sem jim praviti o povečani telesni toploti vsled napora in solnca in o nizki temperaturi studenčne vode.

Utrujeni otroci so hoteli posesti po zemlji. Nudila se mi je prilika povedati, da spomladi zemlja še ni ogreta, je mnogo bolj mrzla kot naše telo. Če sedemo, se telo prehitro ohladi in prehladi; tako zbolimo.

Dospevši v vas najdemo zopet dovolj gradiiva za svoje „kritiziranje“. Gnojnica, ki se odteka iz hleva in teče čez pot po rebri navzdol, bi se lahko napeljala na vrt za hlevom, a ne bi kazila lepe podobe vasi itd. je dajalo snov razgovoru. Pri ogledovanju vasi seveda tudi nismo pozabili kmetских stranišč, ki so vedno nekoliko korakov od hiše in čim bliže ceste. Tam za hišo v skritem kotu bi se našlo za nje dovolj prostora, da ne bi kazile lepega okusa.

Na ta način je trajal ta poučni izlet še do mraka.

* * *

Spomladi je treba obvarovati ptice pevke, učimo se pesmice o ku-kavici! Ali bomo res to tvarino obdelovali v šoli? Pojdimo v gozd, kjer bodo otroci sami slišali kukovco na bukvi, kosa v grmu, videli veverico

na drevesu itd. Otroci bodo sami obdelali v glavi in v srcu občutili vse tisto, kar jim hoče učitelj s silo ubiti v šoli. In koliko se nauči v prirodi otrok, ki po učiteljevih besedah pod grmom v travi spozna gada, v goščavi zajca, ježa itd.

Ko nastopa pomlad in je čas, da se učimo o tem letnem času, bomo hodili od grma do grma, od ruše do ruše, od drevesa do drevesa, od njive do njive in ne bomo mučili otrok v šoli. Na polju bodo učenci z lahkoto občutili blagodejnost pomladi, spoznali bodo potrebo pomladnega kmečkega dela in mnogo drugega.

Na isti način je potrebno postopati v geologiji, mineralogiji, risanju, zemljepisju itd.

*
* *

In vendar, čeprav je znana prednost takega pouka, vseeno ne poučujejo učitelji radi na ta način, kajti pouk v naravi stavi na učitelja mnogo novih zahtev, ki v šolski sobi ne stopijo toliko v ospredje. Disciplina se zunaj kaj rada razvozlja, ker učenci niso tu navezani na svoj prostor. Tu je treba otroku pokazati potrebo ubogljivosti, dovesti se ga mora do tega, da se pa nekoliko disciplinira sam ne pa šele po učiteljevi avtoriteti in besedi. S spoštovanjem do učitelja, z zanimanjem do predmeta in s čutom izobraženosti bo otrok prisiljen vesti se spodobno in mirno tudi med poukom v gozdu, njivi, vrtu itd.

Za pouk v naravi je potrebno, da je učitelj dobro pripravljen in podkovan, kajti tu pač ne sme učiti kot v šoli, kjer ti odgovarjajo otroci samo takrat, kadar jih vprašaš. V naravi zbudi vsaka najpomembnejša stvarica otroško radovednost in tvoje besede so takoj preslišane. Naše učence moramo šele vzgojiti za pouk v naravi, da bodo vkljub drugim manljivim mikavostim pozorni na tvoj pogovor. Zunaj jim moraš pustiti pač toliko prostosti, da te sme vsak vprašati po svoji volji. Dolžan si jim potem seveda tudi odgovora. Vse pa pokvariš, ako ne moreš ali ne znaš prav odgovoriti, oziroma se ne znaš spretno izogniti odgovoru, kajti otroci izprašujejo v svoji naivnosti tudi stvari, ki te spravijo v zadrego. Tudi učiteljstvo je namreč treba šele vzgojiti za ta pouk, predvsem pa mu je treba povedati, da je predpogoj uspešnega poučevanja v naravi temeljito poznanje prirodne učne snovi in snovi drugih panog in prav vestna specialna priprava za nameravani izprehod. Specialno pa mora biti pripravljen tako glede učnega kakor glede vzgojnega momenta. Tudi naj se pri pouku v naravi nikdar pedantsko ne drži določene teme in začrtane poti kot v šolski sobi, kajti v naravi so male izpremembe in kratki prestopki v postranske panoge predmeta neobhodno potrebni.

PAVEL FLERE:

Iz smernic za podrobní učni načrt.

Piĉlo desetletje je preteklo od tedaj, ko so vse naše okrajne učiteljske skupščine (na bivšem Štajerskem) sestavljale nove podrobne učne načrte. Namen tega dela je bil dober, koristi nam je prinašalo tudi delo samo; saj smo porabili tedaj prav mnogo svojega časa in svojih sil, poučevali smo besedilo predpisanih učnih smotrov in predpisane učne snovi (česar na učiteljišču žal še nismo storili), poglobljali se v razliko med posameznimi šolskimi kategorijami in v snov, uporabljali razne vzorne podrobne učne načrte, sestavljali, primerjali in urejevali. Vendar pa konĉni uspeh, ves celotni izdelek ni bil v razmerju z vsem tem trudom. Izdelani podrobni učni načrti so pregosto romali v šolske arhive.

To pa se ni zgodilo tam, kjer vzame učitelj svojo nalogo bolj na lahko; ravno nasprotno: pri takih je podrobní učni načrt še dobil svojo veljavo, bil mu je prijetna šablona, ki je vodila njegovo šolsko delo. V arhiv so romali ravno pri mislečem učiteljstvu. Ravno ta je opazil šablono, zbal se je je, ker je čutil, da mu postane ovira pri njegovem lastnem potu. Zbal se je, da bi mu na mesece in tedne razvrščena snov iz vseh predmetov prestrogo predpisovala nekaj, česar ne bi mogel v sklad spraviti s samostojnim delom šolnika, ki hoĉe v svojih rokah imeti vse vajeti, a izobrazuje z otroško pomoĉjo v otroku njegove razvojne sile. V tem svojem strahu je zaprl izdelani podrobní učni načrt, a v iskanju poti, v zasledovanju smernic si je sestavljajl od leta do leta, od meseca do meseca svojega, proučeval ga je, primerjal, urejal. Šel je od časa do časa in vzel v roke tudi onega iz arhiva, iskal je v njem, izbiral, na novo preurejeval in po večih letih — ni imel nič izgotovljenega. Kar pa je izgotovil, je izgotovil: zato, da je vnoviĉ predelaval.

Tako ravnanje s trudapolno sestavljenim podrobnim učnim načrtom kaŹe, da pri tem nekaj ni v redu. Strah pred šablono sam tudi ne more biti tisti, ki tako odbija, kajti nekaj šablonskega okvirja, neko razporeditev rabi vsako substilnejše delovanje. Vprašanje je le, v koliko je taka razporeditev potrebna, v koliko se sme v sebi zatvarjati, da ne veŹe preveĉ dela samega; kje se mora konĉati, da ne ovira razvoja snovi same.

Ĉe hodimo pri sestavljanju podrobnega učnega načrta leta in leta lastno pot, ga potem analiziramo v prvine, prouĉimo vrednosti teh, jih izluščimo ter dobivamo na ta naĉin smernice, ki jih lahko uporabljamo pri sestavi novega načrta. In te smernice se mi zde najvaŹnejše, zato nameravam govoriti o njih in ne o podrobnem učnem načrtu samem.

Prvo, kar moramo o podrobnem učnem načrtu vedeti je to, da prepoznamo njegovo vrednost. Prej omenjeni strah pred šablono nam pripoveduje: Podrobní učni načrt ne sme nikdar postati predpisovalc učiteljevega dela, temveĉ mora ostati v vlogi urejevalca. Podrobní

učni načrt je kažipot za učiteljevo pripravo, s svojo razporeditvijo v tej ali oni obliki pokazuje smer, v kateri naj se priprava vrši, kaže kraj in vir, kjer naj se za pripravo snov išče in odkod zajema.

To je njegova naloga. In če nočemo zaiti z razporeditvijo učne snovi v njem res v šablono, mu sme tudi le ta naloga ostati.

Ta njegova naloga pa nam obenem služi kot predpis za snovno obliko podrobnega učnega načrta, ki se glasi: Podrobni učni načrt bodi metodični urejevalec učiteljeve priprave za pouk. To se pravi: ne predpisuje mi snovi, le metodično urejeno mi jo potiska v roke, da jo obdelam. Naši podrobni učni načrti vsi snov navadno razdeljujejo v mesece in tedne; podajajo nam jo tedaj v podrobnostih, ki jih pogosto iz najrazličnejših vzrokov ne moremo sprejemati — ali: oddaljevati se moramo bolj in bolj od načrta samega, korist šolskega dela pa zahteva, naj bi nas načrt vezal. Ali z drugo besedo: podrobni učni načrt je postal brez haska, ker je bil preveč podroben. In vendar bi nam ravno on moral dati to, kar rabimo. Dati metodično urejeno snov za našo pripravo; dati ogródje, označiti materijo, sirovino, iz katere naj učitelj kleše in oblikuje snov za svoje delo. Le eno materijo za vse učno delo, le eno sirovino, ker tako mora terjati koncentracija pouka.

Kdor si je kedaj sestavljal podrobne učne načrte — in kateri učitelji ni imel s tem opravka? — ve, da je najtežavnejše sestavljati te za stvarni pouk, t. j. za nazorni nauk kot stroko, za domoznanstvo kot predmet in za realije. Najtežavnejše; ve pa tudi, da je uprav ta del celotnega podrobnega učnega načrta najvažnejši, ker tvori ravno zaradi koncentracije realistični pouk stožir vsemu šolskemu učnemu delu. Pri tem pa moramo še pomniti, da je tudi v tem delu pouk le sredstvo vzgoje in ima končni svoj smoter v vzgojivosti, v razvoju vseh otroških duševnih in telesnih sil. Zato mi že načrt za pouk v realijah ne sme predpisovati, kaj naj obravnavam, marveč predvsem, kako naj si snov metodično razporedim; kako naj posežem v celoto, da izvzamem iz nje ono, kar bo služilo vzgojnemu namenu pouka.

Kaj bodi ta celota in kaj naj tvori koncentracijsko podlago za realistični in za ves pouk, pa spoznamo najlaže, če si predočimo, da raste šola iz otrokovega domačega okrožja, da mora v njem koreniniti vedno v vsem otrokovem razvoju in v vsem razvojnem delu. V tem delu, ki ga predpisuje zunanje življenje, pa me utesnuje podrobni učni načrt, ki mi v prirodo pisju na pr. zaporedno predpisuje obravnavo posamezne živali, rastline. Za najvažnejši princip zlasti realističnega pouka moramo smatrati predvsem buditev in gojitev spoznavanja domačije v celoti in po tej v podrobnosti, buditev in gojitev ljubezni do domače grude; metodično naj se vrši to potom opazovanja in primerjanja, potom pridobivanja realnih pojmov, potrebnih za razumevanje občega življenja — to pa je učni

načrt ožjega in širšega domoznanstvenega pouka. In prišli smo do spoznanja, da to ni le predmet zase, temveč učni pricip v prvi vrsti za ves stvarni pouk.

Vzemimo za enkrat ožji krog: domoznanstvo kot učni princip le za stvarni pouk. Kakor hitro to storimo, stojimo pred novo nujnostjo in to glede obče razporeditve realistične učne snovi. Naše učne knjige nam podajajo to snov urejeno znanstveno sistematično. Tako na pr. uvaja prirodopis v opisovanje (opazovanje...) treh delov prirode in razpravlja v sistematično razporejenih reprezentantih posameznih vrst teh delov; prirodoznanstvo začenja s preprostim stroji in z opisovanjem ter razkladanjem nekaterih osnovnih prikazov in učinkov v prirodi. V učni knjigi, ki je namenjena pač širokemu krogu, to lahko dopuščamo, ne sme ji pa v tem slediti podrobni učni načrt. In vendar se ta napaka prerada ponavlja, potem pa dobiva osnovna šola — in to čim niže je organizirana, tem skromnejši — izveček iz vse prirode, t. j. iz vsega življenja. Šola pa mora brez ozira na učno knjigo ravno iz tega življenja zajemati, ker za življenje vzgaja; z njim mora biti v vednem stiku, v njem mora iskati po lastnem sistemu. Pri tem znanstveno sistematiko seveda pač tudi upošteva, a ne sme je napravljati za temelj svojemu delu. Šolska učna snov sama mora kolikor toliko izstopiti iz kroga znanstvene sistematike in ta izstop mora izražati podrobni učni načrt, predvsem oni za realistični pouk.

Če upoštevamo to načelo na pr. v domoznanstvu na srednji stopnji ob obravnavi Ptujkega polja, se ne bomo smeli ozirati le na zemljepisne in zgodovinske momente, nego tudi na prirodoznanske. Istinitost koncentracijskega pouka zahteva namreč: Tu je Ptujsko polje in to polje si ogle dam od vseh strani. Iz zemljepisnega ozira bom hodil po njem in spoznaval vasi, mesto, reko in rečice, potoke in izvire v najbližji okolici, močvirja, ceste, občinska pota ter skrb za ceste in pota, cerkve, šole in in skrb za nje, zemljevidna znamenja; zgodovina Ptujkega polja mi bo pravila o Rimljanih in Panoniji, o Turkih in graščakih, o križnikih in minoritih, in odtu si iščem stikov z občo zgodovino. Če v tej obravnavi zgodovinska ureditev ne bo časovna, me to ne bo motilo; zakaj v zgodovini bo življenje, bo zanimanje, ki ga budi vsestransko spoznavanje prav te zemlje. Ves drugačen pomen dobi rimski kamen, ki leži ob njivi, če govorimo o njem sedaj, kakor če ga mimogredé omenim pri govoru o Rimljanih; ves drug spomin obudi križ, ki so ga postavili sredi vasi v spomin na kugo. Kulturna in socialna zgodovina ima v tako obravnavanem zgodovinskem pouku svoja čvrsta tla. — Najlažje stališče ima prirodopis v takem podrobnem učnem načrtu. Saj ni, da bi morali vanj — recimo — spomladati le zvonček, kalužnica, pomladne ptice pevke, razni škodljivci sadnega drevja, ne izvzemši rjavega hrošča. Rekel bi, da ima Ptujsko polje v vsakem letnem času dovolj prirodnih in prirodninskih kultur, ki jih brez nasilja spravimo v zvezo.

Da še točneje podkrepim zvezo takih vsestransko stvarnosnovnih skupin, navedem še primer iz prirodoznanstva, na višji stopnji diferenciranega v prirodopis in prirodoslovje. Obravnavam na pr. žitarice, njihovo življenje in svojstva; nehoté preidem na zemljo, v kateri rastejo, na njeno pomanjkanje redilnih snovi in na pripomočke za odpravo tega nedostatka; na obdelavo, na stroje. Od zemlje prehajam zopet na rastline, za katere je pripravna, na vremenske vplive na zemljo in rastlinstvo. To me že privede v prirodoslovje kot predmet in krog je sklenjen. Še lažje je krog sklenjen v domoznanstvu kot predmetu, ker je tu okrožje manjše.

Metodični postopek pri obravnavi takih zadrug pa temelji osobito v domoznanstvu kot stroki in v osnovnem prirodoznanskem pouku na pouk v naravi, na šolskih izprehodih. Zato morajo tudi ti v podrobni učni načrt; a kar mi ta zanje lahko podá, je seveda zopet le ogrodje, je napotek za mojo lastno pripravo, ki ji snov daje priroda sama. Ogrodje mi mora dopuščati svobodo v izberi, lastna priprava ustvarja iz priložnostnih podrobnosti smotrenost.

Omenjeni sklenjeni krog je le en primer; če so nam za ves pouk v realijah merodajne kulturne skupine, je podobna zadružna obravnava vobče vedno mogoča, dasi je ne bomo ustvarili nasilno, kjer bi ne bila na mestu. Gotovo pa je, da je prirodnejša in več vredna kakor obravnava predmeta poleg predmeta, zaključenega v lastni sistematični razpreditvi. Kako nekoncentracijo pouka lahko povzroči in jo navadno tudi povzroča znanstveno sistematična snovna ureditev, naj nam pokaže naslednji primer.

Ko sem v kronološkem prikrojenem zgodovinskem pouku dospel do konca srednjega veka, mi v novi vek odpira duri najdba Amerike. Zaradi časovne ureditve zgodovinske snovi moram govoriti o Ameriki, pa bodisi da sem celo zemljepisno prav daleč od nje. In vendar tvori ta najdba po svojem bistvu 1. v zemljepisnem oziru uvod v razgovor o Ameriki, 2. v zgodovinskem v ameriško kulturno in socialno uredbo; 3. v prirodopisnem v rastlinstvo, živalstvo in rudninstvo ameriško in 4. v prirodoslovnem v prometna sredstva in prirodne sile za njihov pogon; in to zadnje celo v najboljšem metodičnem načinu, t. j. v smislu primerjatve nekdanjih in sedanjih prometnih sredstev, kjer lahko obravnavam vse pripomočke od uporabe vzoda pri vesljanju do motorja. V vsaki taki snovno zaokroženi skupini je tvarine dovolj in vsestransko obravnavana bo tvorila podlago za razumevanje snovi, pritem ko razcepkana po posameznih predmetih in znanstveno sistematični ureditvi tega razumevanja pri otrokih dati ne more, ker ne more zbuditi pri njih osredotočenega zanimanja.

V tem primeru sem vzela za izhodišče skupine snov iz zgodovine; storil sem to namenoma, da tudi v zgodovini kot predmetu opozorim na

neko ukoreninjeno, a nepotrebno, časih celo škodljivo metodično razvado. Za zgodovinski pouk smatramo namreč, da je tudi v osnovni šoli potrebna kronološka, t. j. zgodovinsko znanstvena razdelitev snovi. To naziranje je tudi osnovna šola prevzela iz knjižne šole, ne da bi upoštevala pri tem dejstvo, da otrok časovnega razmerja strogo sploh ne pojmi. Zgodovina mu je življenje, so mu dogodki. Če hočemo, da vidi tudi časovno razmerje, mu zadostuje tabelarični pregled, ki mu ga sestavljamo sproti. Podajanje zgodovinske snovi pa bodi tako, da je njena glavna vsebina kulturna zgodovina, ki jo posamezni dogodki tako iz domače kakor iz svetovne zgodovine le pojasnjujejo in tvorijo ali mejo ali stožir kulturni dobi.

S tem, da se v osnovni šoli osvobodimo znanstvene sistematike v realističnem pouku, smo dobili prosto roko za lastni sistem: za sistem sestave snovnega ogrodja, ki mu snov predpisuje življenje samo.

Osvobodili pa smo se tudi na drugo stran. Pripravljajoč si to ogrodje, se namreč lahko zavedamo, da je osnovna šola bistveno ista bodisi katerekoli kategorije: enorazrednica bistveno ista kakor osemrazrednica. Zato je ogrodje tudi isto za obe; samo snovno oblikovanje je različno, ker umerjeno po času, ki ga ima za svoje delo na razpolago niže ali višjeorganizovana šola. Brez potrebe je tedaj, da bi si v teh predmetih sestavljali podrobne učne načrte po šolskih kategorijah, brez potrebe razdeljevanje snovi po posameznih razredih. Učni načrt sam deli vsled psihologije predmetne metodiške obravnave ves stvarni pouk v tri dele: Nazorni nauk ustvarja občo temeljno podlago, domoznanstvo obravnava vse štiri panoge realističnega pouka v učnem principu domoznanstva, realistični pouk sam razširja pogled iz ožjega domačega kroga in vrača zopet v ta domači krog izkustva iz tujine.

To načelo naj upošteva tudi podrobní učni načrt in naj napravlja za svoje snovno izhodišče dom v vedno širših krogih; zaključek naj mu bo zopet dom, uporabljajoč spoznane svetovne kulturne dobrine. Zakaj to je jedro misli, da bodi šola za življenje po stiku z njim.

Dozdaj sem se bavil v svojih izvajanjih izključno s stvarnim poukom, ki sem ga omenil kot najvažnejši del pouka in podrobnega učnega načrta. Zakaj vsi ostali predmeti, tako računstvo, nauk o jeziku kot čitanje, pisanje in jezikovni pouk, risanje in petje, telovadba in ročna dela so v občem duševnem razvoju le postranske stroke; so le pripomočki, ki služijo razvoju posredno z realističnimi predmeti. Tudi etični razvoj je mogoč le materialno; tudi njemu so snov realne kulturne dobrine in osebno na elementarni rázvojni stopnji, ki ne prenaša abstrakcizma.

Vse to nas privede do spoznanja, da moramo realistično snov za pouk prav temeljito izbirati, kar se pravi, jemati iz nje le ono, kar ima v resnici pomen za šolsko okrožje, za katero podrobni učni načrt sestavljamo, ter si prirediti to okrožje po gospodarskih in kulturnih razmerah. Razdelitev po upravnih šolskih okrožjih nas pri tem ne sme motiti. Zakaj stvar je ta, da si moramo zamisliti ogrodje takega načrta za kulturno okrožje, ki naj mu služi. To pa se ne končuje ob kakih upravnih mejah. Zato bi si moral izdelovati na pr. del ormoškega šolskega okraja skupno s kosom ljutomerskega, deloma z vzhodnim kosom slovenskih Goric, deloma bi moral poseči v Medjimurje, kakor bi si šole na Murskem polju morale seči v roke z nekaterimi v Prekmurju. V Ptujskem šolskem okraju se mora del, ki sega v Slovenske Gorice, združiti s šolami v drugih okrajih po teh, Haložani bi morali na ogrodju deloma skupno delati s tovariši iz rogaškega okraja i. t. d., a povsod bi se še našle prehodne razmere, ki družijo ogrodje z ogradjem.

Da se s tem zabriše oficialni značaj skupnega dela, naj nas niti najmanj ne moti. Saj ne delafno podrobnega učnega načrta za šolske urade, za nadzornike i. pod., temveč za šolsko delo.

Vprašanje pa nastane, kako se dá to izvesti. Gotovo je, da je več poti, a zdi se mi, da bi bila obravnavana najprimernejša v skupnih konferencah učiteljstva večih sosednih šol. Kakor stopa učiteljstvo pri medsebojnih hospitacijah iz svojega razreda v tovarišev zato, da spoznava njegovo delo in s tem spoznavanjem urejuje svoje do enotnosti na šoli, tako najde učiteljstvo na takih skupnih konferencah smer za spoznavanje okrožnih enotnih življenskih pogojev in dobi pobudo za enotno vzgojo v širšem in ožjem smislu.

Kar preostaja posameznemu učitelju izven skupnega izdelka, spada v poglavje njegove priprave, t. j. v njegov studij in v neposredno pripravo za pouk. Druga je mogoča le s prvo, kajti le razširjeno duševno obzorje se more lotiti podrobne poglobitve.

Če sestavimo za realistične predmete podrobni učni načrt le v ogradju, ima to veliko prednost, da je g i b e k ; da se da krčiti in raztezati ne samo po šolskih kategorijah, nego tudi snovno: ni mu težko prejemati novo snov in izločati staro, vsled izpremenjenih krajevnih razmer morda manj porabno. Vzemimo za primer, da dobi šolsko okrožje, za katero smo sestavili podrobni učni načrt, kako industrijo, s čemer smemo v doglednem času marsikje računati. Podrobni učni načrt, ki je v prirodznanstvu v zvezi z zemljepisjem upošteval dotično industrijsko vrsto v tujini, jo pač lahko upošteva v domovini. Itd. Podobnih primerov je najti na vseh toriščih: in povsod pride prav gibkost podrobnega učnega načrta za realistične predmete. Saj podrobni učni načrt sam zase ne zahteva podrobnosti, marveč le smernic za podrobnosti, ki jih obdeluje šele učiteljeva priprava.

Ni pa treba, naj bi bil načrt gibek tudi za ostale predmete, na pr. za čitanje, računstvo, jezikovni pouk v slovnici. Ta se lahko izdela skupen, upoštevajoč šolske kategorije in šolska leta, ker je odmerjena učna snov za vse točno predpisana deloma z zakonitimi predpisi, deloma z učnimi knjigami. Svoboda pa se mora zopet pustiti miselnemu izrazu, tako ustnemu, kakor pismenemu. Zakaj v predmete, ki sem jih označil za postranske stroke, spada le njegova vaja in izobrazba, uporaba pa je v tesni zvezi z realističnim poukom: je namreč zunanji izraz kvalitativnega razvoja duševnih sil. Zato spada ta predmet v svojem prvem delu, v sistematični svoji gojitvi, v trdni podrobni učni načrt, drugi del, uporaba, je prepuščen ogrođju, bodisi v njem zaznamovan ali ne.

Posebno stališče zavzemajo tudi risanje in ročno delo ter petje in telovadba. Prvo dvoje je razen stroka tudi izraziti učni pripomoček in ju je treba vsestransko obravnavati kot tak, druga dva pa imata svoj posebni smoter in kot taka tudi svoj posebni podrobni učni načrt, ki ga morajo sestaviti strokovnjaki in ki se na posameznih šolah upošteva po danih možnostih. Da se je petje vedno vezalo z ostalim poukom — časih srečno, časih zaradi nasilnih, nepriljubljenih napevov tudi prav nesrečno — je obče znano in se to naziranje (a v predelani izdaji) lahko vedno upošteva pri sestavljanju podrobnih učnih načrtov.

*

Vse, kar sem navedel smernic za sestav podrobnega učnega načrta, so zaključki, do katerih je v svojem mnogoletnem delu došel vsak misleči učitelj. Uporabljal jih je deloma zavedno, deloma nezavedno. Vsak pa se je prepričal o enem: Podrobni učni načrt se ne dá sestaviti na povelje; treba je, da izhaja iz izkustva in proučevanja. Kar se dá sestaviti za šolsko leto pred njegovim začetkom, je to, da si načrtam obrise. Iz njih bom jemal med letom, ko si bom sestavljal mesečni delovni načrt, ki ga po izvršenem delu zopet revidiram in ki mi revidiran služi kot nova smernica. Tako od leta do leta, od meseca do meseca. Čimbolj se skraja poglobim v delo, tem lažji mi bo potek, tem bolje lahko upotrebim preizkustva pri reviziji, tem večji bodo moji uspehi v šolskem delu.

Kar je pa potrebno, je razglabljanje, ki varuje pred šablono in odkriva novih potov, vedno novih, vedno novih, kakor je vedno novo življenje, iz katerega zajema življenje.

ZOFIJA OKORN:

Metodično postopanje pri pismenem odštevanju.

A.

I. Kako iščem neposredno ostanek?

1. Brez prehoda iz ene mestne vrednote v drugo.

Kako izračuniš ustmeno? $96 - 24 \dots 96 - 20 - 4$

$81 - 35 \dots 81 - 30 - 5$

Mati je imela 378 jabolk v kleti; 142 so jih otroci že pojedli; koliko jih je še ostalo?

Sklep: Ostalo jih je $378 - 142$ $378 - 142 \dots 378 - 100 - 40 - 2$

Pismeno:

Zmanjševanec 378 Govorim: 2 E od 8 E ostane 6 E i. t. d.

Odštevanec $- 142$ Krajši: 2 od 8 ostane 6 i. t. d.

$236 =$ ostanek, ker pove, koliko ostane od 378, če

odštejem 142.

Na tem mestu že pojasnim lahko otrokom pojem „razlika“ kot enakovrednega z ostankom:

Poišči razliko med 3 jabolki in 12 jabolki? Napišem poleg prejšnjega tako: 12 tudi obratno 3 jab. in 9 jab. je 12 jabolk. $12 \text{ jab.} - 9 \text{ j.}$
 $- 3$ $= 3 \text{ jab.}$ Razlika med 3 in 12 $= 9$, razlika med 12 in
 9 $3 = 9$.

378 Koliko pa je razlika med 142 in 378? (142 in $236 = 378$).

$- 142$ Med 378 in 142? ($378 - 236 = 142$. Torej je število

236 236 razlika.

2. S prehodom iz ene mestne vrednote v drugo.

5651

$- 782$ Računaj! 2 E od 1 E — ne gre.

Predno torej nadaljujemo, vam nekaj povem!

Tonček bi se rad igral vsaj z 2 vinarjema, a ima le enega. Steče k materi prosit za več vinarjev. Mati seže v žep, pa ima le 5 desetic. Tonček si izprosi eno ter jo teče zmenjat v bližnjo prodajalno. Koliko vinarjev dobi zanj? (10) Koliko jih torej ima zdaj? ($1 + 10 = 11$). — Mati pa potrebuje med tem v kuhinji soli, ki stane pri trgovcu 8 desetic. Kdo še ve, koliko ima mati v žepu? (5 — ne, 4 desetice). Pokliče očeta in on ji pomore z 1 K, ker jih ima baš 6 v denarnici. Koliko ima zdaj mati denarja? (4 desetice od preje in 1 K, t. j. 14 desetic.) Oče pa mora pozneje izplačati delavcu 7 K, ima jih pa le še? (5!). Vzame torej iz omare od 5 desetakov enega in ga zmenja v trgovini. Koliko desetakov je zdaj v omari (4).¹

¹ Med pripovedovanjem kažem vedno in poudarjam tozadevne številke (števila) v (še)le nakazanem računu.

Podobno hočemo delati zdaj mi!

5651 2 *E* od 1 *E* ne gre: vzamem 1 *D* in jo izpremenim
 — 782 (zmenjam) na *E*. Zgoraj so zdaj le še 4 *D*. 8 *D* od 4 *D*
 4869 ne gre. Vzamem od 6 *S* 1 in jo izprenim na *D*; ostane
 le še 5 *S*. 7 *S* od 5 *S* ne gre; izpremenim 1 *T* na *S* i. t. d.

Krajše: Zdaj si hočem le misliti, da izpremenim *E* (i. t. d.) — na-
 mesto tega naredim piko tja in govorim:

2 *E* od 11 *E* ostane 9 *E*, 8 *D* od 14 *D* ostane 6 *D* i. t. d.

Najkrajše: 2 od 11 ostane 9, 8 od 14 ostane 6 i. t. d.

Kaj dobim? (Ostanek ali razliko.) Zakaj ostanek?

Ker je ostalo 4869, ko sem od 5651 odštela 782.

Zakaj razliko? Ker je 5651 za 4869 večji od 782 ali 782 za 4869
 manjše od 5651.

II. Kako iščem neposredno razliko.

1. Brez prehoda iz ene mestne vrednote v drugo.

Če si izberem to pot za početno, izpremenim le a) ustm. račune:

24 in koliko = 96

35 " " = 81

142 " " = 378

b) Upor. nalogo v toliko: Mati je imela 378 jabolk v kleti, zdaj jih
 je le še 236; koliko so jih otroci ža pojedli?

Sklep: Pojedli so jih toliko, kolikor znaša razlika med 378 in 142.

Pismeno:

378 Kako računaš, ako iščeš razliko med 5 in 12? (5 in 7

— 142 = 12). Prav tako hočemo zdaj iskati razliko. Govorimo:

2 in 6 je 8, 4 in 3 je 7 i. t. d.

2. S prehodom iz ene mestne vrednote v drugo.

1436 Računaj! 8 in koliko je 6 — ne gre.

— 748 Postopam, kakor pri I. Samoobsebi umevno je, da izpre-

688 menim le števila,¹ ki naj se ujemajo z računom na tabli
 in — da govorim ob izvršitvi: 8 *E* in 8 *E* je 16 *E* i. t. d.

B.

Drugi način obstoji na principu, da se ostanek — razlika ne izpre-
 meni, če prištejemo med izvršitvijo vsakemu členu (minuendu in subtra-
 hendu) po potrebi isto število, namreč 1.

Obravnavam ga šele, ko je vsem jasen prvi način.

1671 Računaj! 3 *E* in 8 *E* je 11 *E*. (Prekinem.) Odkod 11 *E*

983 (Izpremenim 1 *D* v 10 *E* in še 1 *E*). Koliko *D* ostane

(8). Jaz pa jih pustim 9, torej 1 več. Glejte!

¹ Pri povesti.

Pojasnim najbolj na računalu n. pr.:

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ← Koliko kroglic je zgoraj (6). Koliko
 ○ ○ ○ ← spodaj (2). Kolika je razlika (4). Kaj
 storim, glejte! (Pridenete zgoraj eno in spodaj eno kroglico) Kolika je
 razlika zdaj? ($7 - 3 = 4$). Kdaj se razlika ne izpremeni? (Če dodam
 minuendu in subtrahendu po 1.)

Tako hočemo delati zdaj! Kje smo ostali? (Pustili smo zgoraj 9 na-
 mesto 8.) Kaj moram storiti zdaj? (Še spodaj [odštevancu] dodati 1.)
 Čemu? (Da se razlika obeh števil ne bo izpremenila.)

Govorim: 1 in 8 je 9 in $8 = 17$

1 in 9 je 10 in $6 = 16$

oziroma 3 od 11 ostane 8, 1 in 8 je 9 od 17 i. t. d.

Da se tukaj učenec ne zmoti ter zamenja „in“ in „od“, iščemo pri
 tem načinu dosledno „razliko“.

Ogibljem se načeloma izraza „izposodim“, ker si v resnici ničesar
 ne izposodim: **izpreminjam**¹ le mestne vrednote, dokler slednjič ena ne
 utrpi škode (in to le v zmanjševancu) navidezno.

612 V tem slučaju je prikrajšana stotica.

38

574

3531 V tem slučaju pa desetica.

— 403

3128

Če si ne „izposojam“, mi ni treba „vračati“. Ogibljem se tudi izraza
 „ostane 1“, kar je enako neresnično. Ali morda na ta način vračam
 „izposojene“ desetice, stotice i. t. d. In če bi si bila kaj izposodila pri
 zmanjševancu, kako bi moglo pri odštevancu kaj ostati; istotako bi ne
 smela odštevancu vračati, kar bi bilo izposojenega pri zmanjševancu,
 kajti dobila bi premajhno razliko.

To mi dokazuje zlasti slučaj z več ničlami na prvih mestih:

990 + 10

1000

— 134

866

Tukaj izpremenim¹ tisočico takoj izpočetka in oddelim
 posameznim praznim mestom: ednicam, — ki jih rabim
 najprej — celo desetico oziroma 10 ednic, vsako na-
 slednje mesto dobi po 9 vrednot svoje vrste, zadnjemu mestu manjka
 slednjič 1 vrednota, seveda navidezno.

¹ Rabila bi tudi opravičeno besedo „razstavljam“.

TELESNA VZGOJA.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

Telesne vaje ženske dece.

V prvih šolskih letih ni treba razlikovati vadbene snovi moške in ženske dece. Do 11. leta, torej v dobi, ko vadijo dečki predvsem lažje proste vaje in redovne vaje, vaje s palicami in ročki, zmerno skakanje, vaje na gredi in s kolebnico, igre in najlažje vaje na orodjih, izvajajo lahko deklice iste vaje.

Približno od 11. leta dalje je treba upoštevati čimdalje večjo razliko med dečki in deklicami in ločiti na tej podlagi deloma telovadno snov.

I. Katerih vaj naj ženska deca ne izvaja.

Najvažnejši razlogi za delitev vadiva so:

1. razlika v telesnem ustroju in fiziološki vpliv vaj na moško in žensko deca,
2. нравni in krasoslovni nazori,
3. razlika v značaju,
4. razlika v obleki.

1. Anatomski in fiziološki razlogi. Dečki streme v tej dobi čimdalje bolj po težjih vajah. Telovadba jih ne zadovoljuje, ako vaje ne zahtevajo obilo moči in močnega napenjanja mišic. Deklice jim v takih vajah večinoma ne morejo i ne smejo slediti. Ženska deca zaostaja zlasti z ozirom na vaje teznega značaja. Omejitev pa jim je potrebna tudi v vesi in kolebanju. Dečkom nikakor ni tako težko napredovati v izvajanju vaj, pri katerih je treba dvigati počasi noge k orodju ali nad orodje (prednos, vznosna vesa, vzmetnik), deklice bi jih pa izvajale le z velikim naporom.

V dekliški telovadbi omejujemo izvajanje vaj v prosti vesi in zgibi, pri katerih nosijo roke vso težo telesa, in izločujemo večinoma vaje v vzpori, zlasti na bradlji, ki bi vplivale škodljivo na pravilni razvoj hrbta in ramen. Vaje v vzpori so pripustne le za zrelejše deklice in še zanje v omejeni meri. Več časa pa posvečujemo rajši marljivi vadbi onih vaj, ki utrujejo noge in spodnji del telesa (skoki, kolebnica, gred, zmerni tek, kolotek, vaje trupa na orodju, igre, raznoterosti itd.).

Krepkih doskokov istotako ne vadimo, zlasti ne skokov v globino in onih skokov pri katerih bi padalo telo navpično k tlom. Skok ob palici in vzmetni skok (s prožne deske) je za dekliško in vobče žensko telovadbo neprikladen in škodljiv.

Žensko mišičevje je mnogo nežnejše od moškega in celotna ženska moč je manjša. Vsled tega ne smemo uvrščati v dekliški telovadni načrt vaj borilnega značaja in takih drž in skupin, ki močno napenja mišičevje. Tudi vse one vaje izločujemo, ki močno utrujajo poedine skupine mišic (bremenja, naupori, težje tezne vaje na orodju, odpori, veliki skoki v

višino in v daljino) in vaje, ki jih je izvajati z veliko hitrostjo (hitri tek) in ki vplivajo škodljivo na delovanje srca.

Fiziološki ozirj nam narekujejo obilo previdnosti pri dekliški telovadbi. Čuvati se je vaj, pri katerih bi deklica morebiti pritislila prsa ob orodje. Udarec ali močen tlak ob prsa ima lahko nevarne posledice pri ženah (n. pr. bolezni mlečnih žlez). Iz tega razloga torej izključujemo nekatere vaje na drogu, bradlji in lestvi (naupori, vzмки, premiki, vaje v opori in skleku bočno, prevleki na bradlji in lestvi, deloma tudi toči na drögu). Čuvati se je tudi udarca ali tlaka ob trebuh.

2. Upoštevati je s posebno obzirnostjo obče n r a v n e i n k r a s o s l o v n e n a z o r e. Izločiti je treba vse vaje, ki bi žalile rahločutnost nežno vzgojenih deklic, ali se protivile njihovemu žlahtnemu zmislu za spodobnost. V dekliški telovadni načrt ne gre nobena vaja, ki bi jo ta ali ona deklica izvajala na povelje samo z nekakim četudi prikritim odporom. Take vaje so n. pr. vse one, pri katerih prihaja glava navzdol (v strmoglavi vesi), dalje vzosna vesa, vzosna opora, deloma tudi vaje na navpični lestvi, obese na visokem drogu, vzмки, premiki, prevrati, stoje na rokah ali ramenih, dalje vsedi, sesedi in preskokj raznožno in jezdno (zlasti na bradlji). Tyrš zahteva v „Temeljih telovadbe“ (str. 455), da je pri telovadbi deklic samoumevno, da izvajajo vse vsede, vskoje in preskoje edinole sonožno. Po možnosti izpuščamo pri telovadbi deklic tudi čepenje, globoke predklone in zaklone, velike izpade in prežo pri prostih vajah. Tudi meti skrcno in izpomolno niso priporočljivi. Vsled tega izključujemo kozo in tudi većinom konja vzdolž prez ročajeve kot neprikladno orodje za telovadbo deklic.

Vaje, ki ne ustrezajo najstrožjim estetičnim zahtevam, niso primerne za telovadbo deklic, dasi bi bile morebiti v telovadnem oziru koristne.

3. Razlika v značaju. Deklice ne kažejo toliko duha in zmisla za telovadno tekmo vanje kakor dečki, niti ne poznajo v isti meri častilželjnosti dečkov, ki vidijo svoj največji ponos v tem, če dosežejo med vsemi ostalimi telovadci v tekmi prvo mesto. Vsled tega so borilne vaje za deklice neprimerne (metanje, boks, vaje z orožjem). Tudi nekaterih iger in raznoterosti borilnega in vojnega značaja deklice ne izvajajo.

4. Dekliško krilo izključuje samoposebi nekatere vaje. Iz puščati je zlasti vaje, pri katerih bi deklica morebiti obvisela za krilo in padla (n. pr. vsled nerodnega prijema za krilo).

II. Vadbena snov za ženske dece.

Iz raznih ozirov izločujemo torej v telovadbi ženske dece precejšen del vadbene snovi. Morebiti se komu zdi, da nam preostaja za telovadbo ženske dece samo neznamen del vadiva in sicer tako siromašna izbira vaj, da je telovadba ženske mladine naravnost obsojena k enoličnosti in nezanimivosti.

Toda ni tako. Kdor se peča z vodstvom mladinske telovadbe, strmi nad nepregledno obsežnostjo in neizčrpno pestrostjo telovadne snovi, naj si stavi še tako ozke meje. Tudi po odbitku vseh gorejih vaj, ki so prikladne bolj za moško telovadbo, nam preostaja še toliko vadiva, da z lahkoto ustvarimo leta in leta vedno nove in zanimive vadbene načrte za žensko deco. Razen tega stopajo v ženski telovadbi v ospredje baš one panoge, ki odgovarjajo nežnejšemu telesnemu ustroju in značaju ženske dece in ki jih pri telovadbi moške dece gojimo bolj v omejeni meri ali jih pa zanemarjamo. Take telovadne panoge dobivajo v sestavi ženske telovadbe obilo novih oblik in načinov. Nekatere panoge pa uvajamo docela na novo, ki jih lahko smatramo kot izborno nadomestilo za dozdevno izgubo po odbitku neženskih vaj.

V načrt dekliške telovadbe uvrščamo torej sledeče vadbene stroke, oziroma panoge:

1. Proste vaje z neizčrpnim bogastvom vadiva, ki ima vsestranski vpliv na telo in budi zmisel za red in lepoto. (Gibi napetih in skrčenih lehti in nog, obrati in poskoki, razni gibj trupa. (Kloni, sunki, kroženje), drže in stoje. K prostim vajam z mesta štejemo tudi umetne oblike koraka.

2. Vaje v hodu, diru in teku vadimo v telovadnici samo toliko, kolikor so potrebne k ostalim vajam, inace pa zunaj pod milim nebom, na letnem telovadišču, na izprehodih in izletih. Pri teh vajah ne stremimo za največjimi uspehi (za rekordi). Velikega pomena so te vaje za okrepitev srca, pljuč in nog.

3. Redovne vaje vadimo morebiti pri telovadbi ženske dece v nekoliko blažji obliki, kljub temu pa so nam izborno sredstvo za razvijanje gibčnosti, duševne pozornosti, redu in discipline tudi pri deklicah.

4. Rajalne vaje in narodni plesi so vsled ritma in takta najprikladnejše vadivo ženske dece. Odličen vpliv imajo zlasti na mišičevje spodnjega dela telesa, pljuč in srca; deco navajajo k lepemu držanju in vladanju telesa, bude zmisel za krasoto in urijo duševno pozornost.

5. Ritmične telesne vaje so nova panoga, ki jo uvajajo v telovadni sestav vsled krasnih gibov. Ta nova smer, ki jako vzbuja predvsem krasoslovni zmisel, se je v kratki dobi jako priljubila.

6. Bogato izbiro imamo v vajah z orodjem, deloma celo bogatejšo ko v telovadbi moške dece. Razen vaj z ročki in palicami, ki ob majhnem naporu bude vztrajnost in moč vsega telesa in so iste vrednosti kakor proste vaje, so zlasti še vaje s kiji, ki s svojimi zaokroženimi, elegantnimi, kljub temu pa lahkimi oblikami utrjajo prsno in ramensko mišičevje. Ker jih izvajamo večinoma s petjem in godbo, odgovarjajo deloma zahtevam in vrednosti ritmičnih vaj.

Pestrih vaj z okrašenimi loki, zastavicami, pisanimi trakovi, obročki, vreteni itd. ne štejemo po sestavi med panoge

vaj z orodjem (našteti predmeti v istini niso telovadno orodje), vendar jih pa kot raznoterosti kaj radi izvajamo kot skupne vaje ženske dece, ker bude zmisel za skladnost in krasoto in so odlične telovadne vrednosti.

7., 8., 9. Na glavnih orodjih, t. j. na drogu, bradlji in konju nam preostaja po odbitku nekaterih vaj (zlasti v opori, vzmiki, naupori, premiki, toči) za telovadbo deklic še dokaj vadiva (vaje v vesi in mešani opori, sedi, ročkanje, kolebanje, obrati, meti itd.), s katerimi jih urimo v vztrajnosti, gibčnosti in trdni volji.

10. Vaje na krogih spadajo med najbolj priljubljene, zlasti obilica raznih vaj v nihanju, kolebanju in kroženju, vaje v vesi in mešani vesi.

11. Kolotek je orodje, ki je s svojimi lahko izvedljivimi vajami, zlasti s poskoki, kakor nalašč ustvarjeno za deklice, ki nahajajo v njih veselja in obilo užitka. Te vaje so dobro sredstvo za razvijanje gibčnosti in urijo deklice vladati telo, toda zahtevajo obilo previdnosti.

12. Vaje na lestvi, zlasti na poševni in vodoravni, deloma pa tudi na navpični, so za deklice večinoma prikladne.

13. Na plezalih nam preostaja, ako vadivo jako omejimo in izpustimo pravo plezanje, nebroj vaj v vesi in mešani vesi.

14. Skoke v zmerno višino in daljino in razne druge oblike skoka (proskok, dvoskok itd.) deklice jako rade vadijo.

15. Jako priljubljene so tuči vaj s kratko in dolgo kolebnico, vsled raznovrstnih poskokov in preskokov.

16. Vaje na gredi (kladini, brvnu) izvajajo dečki razmeroma manj ko deklice, ki ljubijo razne hode, proste gibe in skupinske vaje na gredi ali dveh gredeh.

17. Skupine in raznoterosti obsegajo vaje, ki segajo s svojimi oblikami v razne druge telovadne panoge. Med raznoterostmi izvajamo lahko tudi nekatere vaje borilnega značaja (pretegi, pretlaki), v kolikor so dopustne pri telovadbi ženske dece.

18. Igre so menda najbogatejša in najvažnejša panoga dekliške telovadbe. Velika večina iger odgovarja dekliškemu značaju. Igre vplivajo na vse mišičevje, na organe krvnega obtoka in pravilno prebavljanje, zlasti pa so mnogo vredne, ako jih izvajamo redno pod milim nebom. V igrah se razvija vztrajnost in pogum deklic. V telovadbi ženske dece prehajajo igre često v rajalne in plesne oblike.

Telovadbo ženske dece naj vodijo praviloma učiteljice. Žena umeva globlje deklico in deklica ima k ženi več zaupanja. Žene imajo brez dvoma več zmisla za pravo merilo, katerih vaj ne gre vaditi, kako je vaditi in na kaj se je treba v posameznih slučajih ozirati.

V splošnem ni nikdar prezreti načela, da moči ženske dece ne smemo preveč napenjati. Prenaporne vaje v dobi rasti bi lahko usodepolno vplivale na razvoj telesa.

RAZGLED.

A. SLOVESTVO.

Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino VI. — 1920. Izd. in zal. Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani. Cena vez. knj. 12 K.

V svojem VI. zvezku je zbral Gangl povestice: »Logarjevi«, »Bolna Minka«, »Pozabljeni Tinek«, »Dve pismi«, »Umetnica«, »Pri Makovih«, »Dolgi prsti«, »Za žogo — po nosku!« in »Boštjančičeva hiša«. Na čelo tem povesticam pa je postavil mogočno himno »Pesem mladine«.

Vobče je tedaj ta zvezek zbirka pripovednih spisov in o teh nam je govoriti. O njih govoriti pa nam ni težko. V njih se nam kaže Gangl — psiholog, poznavalec otroške duše, njenih skrbi in hrepenenj, njene volje in njene naivnosti, pa zopet Gangl — vzgojitelj, neprisiljen, preprost v govoru, pristrčen v izražanju. Prednost izmed povestic v tem zvezku bi dali otroško-naivni »Dve pismi«, otroški in neprisiljen je tudi humor v »Bolni Minki«, neprostovoljno naiven v »Za žogo — po nosku!« Košček otroške brezskrbnosti je »Tonček«, pri katerem pa pogrešamo vsebinske zaokroženosti. Isti pogrešek kaže »Umetnica«, dasi je v njej dobro očrtana krepka volja in vztrajnost, s čemer neprisiljeno učinkuje vzgojno. Etično vzgojni sta brez prisiljenosti tudi povestici »Pri Makovih« in »Dolgi prsti«, narodnostno vzgojno pa učinkuje nazorno opisani slovenski dom v »Boštjančičevi hiši«. »Logarjevi« je povest, ki sega v socialno življenje; vobče dobro pogojena, a neotroški je dolgi uvod, meditacija o ostavitvi domače hiše; otroška duša pa išče vedno krepke realnosti, izražene z malimi besedami, abstraktnost ji je tuja. Zdi se mi, da bi tudi »Pesem mladine« v kratkih, krepkih verzih nazorneje povedala, da »za dom stojimo vojska nezmagljiva«, in odločneje pozvala, da »ustvarjamo, prerajamo — v

življenje novo vstajamo!«, kakor bo to zmogla dolga himna.

To so podrobnosti, ki pa celotnega dobrega vtisa pogojene Ganglove mladinske knjige ne motijo, tako da jo smemo z zadovoljstvom uvrstiti v našo mladinsko knjižnico.

Pav. Flerč.

Osnovni pojmi opisne geometrije, sestavil Fran Jeran, prof. na drž. realki v Ljubljani. Cena z doklado vred 45 K 60 vin. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Prva slovenska knjiga opisne geometrije! Saj je pa tudi opisna geometrija (géométrie descriptive), komaj sto let stara, ena najmlajših ved. Njen duševni oče, Francoz Gaspard Monge (1746—1818), je prvi računsko metodo v geometriji nadomestil z risalno. Telesa nazorno in natančno narisati, da iz risbe posnameš obliko in velikost, je bil njegov namen. Po prizadevanjih Desarguesa, Ponceleta, Pascala, Gergonneja, Steinerja in Standta, je opisana geometrija rodila celo novo, takozvano projektivno (sintetično) geometrijo, ki se je bistveno ločila od stare merske, računske geometrije Enklida ter si skuša dandanes pridobiti še celo nadvlado nad njo. V dandanašnji izpopolnjeni obliki je postala opisna geometrija neutržno orodje vsakega tehnika, da tudi umetnika, katerima služi kot obsežen in tehten jezik. — Prof. Jeran je prvi v imenovani knjigi sestavil osnovne pojme v slovenskem jeziku, zato je moral pri tem svojem delu občutiti vso težo bremena, katera vsakega začetnika doleti. Ustvaril nam je predvsem popolnoma nove izraze, izkresal prikladno terminologijo. Njegova izumljivost in izvirnost je nadvse hvalevredna in izkušnja nas bo preverila, da je imel srečno roko. Vso ogromno snov je spretno presipal ter v skladno celoto zliil. Že uvod v knjigo nas preseneti. Risalno orodje, njega popis, raba in shranitev mora vsakega začetnika zanimati, obenem pa nam namigal da je v stvarni razlagi cele tvarine ubral edino pravo pot za začetnika: induktivno. Poglej,

reši, napravi, izvrši, se neprestano glase povelja in pobude pisatelja na učenca. S pravokotno projekcijo začne logično nadaljuje s poševna ter jih v 3. in 5. oddelku strne v primerno celoto. 6. do 9. odd. pogloblja v pravokotni projekciji. Zadnji 10. odd., ki je posebno dobro uspel obravnava stožkosečnice. Slike so vzorne in bogate, skoro vsako stran krasi po ena, oprema času primerna.

Realcem, posebno iz 4. in 5. razreda, bo vrlo dobrodošla, popolnoma zadošča potrebam realnih gimnazij a tudi obiskovalcem obrtnih šol, še celo tehnikom bo dobro služila, da si poživijo in poglobijo nejasne pojme. In tako je prof. Jeran s svojo knjigo položil en temeljni kamen naši mladi tehniki nalik napisu na Platonovi akademii: Noben nima vstopiti brez znanja opisne Geometrije na našo tehniko. Skratka, knjiga je uspela ter moremo pisatelju le — čestitati. — Dr. Simon Dolar.

Pravila o lepem vedenju. Za učence ljudskih in meščanskih šol sestavil in izdal Anton Kosi. — 1920. Cena 1 K 50 vin. Založil izdajatelj (Anton Kosi, šolski ravnatelj v Središču.) Natisnila: Medjimurska tiskarna v Čakovcu.

V drobni. po svoji zunanosti prav lični knjižici podava učitelj pravila v lepem vedenju. V uvodu pripoveduje nazorna povestica namen izdaja, v 18 oddelkov razvrščena vsebina pa daje navodilagleda primerne obleke, o pozdravljanju, o nagovoru in govorenju, o medsebojnem občeivanju in občeivanju z odličnejšimi osebami, o vedenju doma in v tuji hiši ter o vedenju pri mizi. — Prednost zbirke je v tem, da podaja najvažnejše v kar mogoče kratki obliki; preglednejša bi bila znabiti, če bi namesto »š« stali nad posameznimi odstavki kratki naslovi. A to je stvarca, ko jo opravi lahko vsakdo pri obravnavi posameznih odstavkov. Take obravnave v šoli pa si želimo zaradi vsestransko estetične vzgoje naše mladine in za njo bo Kosijska knjižica tako potrebna, kakor pripravna, da postane nekak »vademecum« slovenski mladini. Izredno nizka cena omogoči vsaki šoli nakup za vse učence.

F.

C. TO IN ONO.

FRAN ERJAVEC:

Nemščina in srbohrvaščina.¹

Po prevratu smo pri nas silno hiteli s „strganjem starega kvasa“, žal, zelo nekritično in enostransko. V svojem prvem entuziazmu smo več gledali na zunanost, na vnanje simbole našega robstva, nego pa na naše notranje prerčenje v jugoslovanski smeri. Karkoli nas je spominjalo na nekdanje avstrijske čase, vse smo hoteli iztrebiti čez noč, ne oziraje se na to, je li bilo tako trebljenje povsod umestno ali ne. Da navedem konkretni primer: Kar čez noč smo vrgli iz naših šol nemščino, ali jo pa vsaj potisnili do najskerajnejše mere in posadili na njeno mesto srbohrvaščino. Vsevprek smo kričali na nemščino in jo preklinjali, nihče ni hotel manjkati pri tem vseobčem kamenjanju. No, sedaj upam, da so se duhovi že nekoliko pomirili, zato prihajam na dan in izpregovorim besedo v obrambo nemščine, četudi na riziko, da bom morda sam kamenjan.

Kaj je nemščina? Ali morda res tista kruta in neusmiljena roka, ki nas je davila stoletja? Dejal bi, da ne. Nemščina je pri tem nedolžna in le slučaj je, da so se posluževali Habsburžani s svojo kamarilo tudi nemščine kot sredstva za svoj režim. Realno moramo zreti na nemščino kot jezik, ki ga govori 80 milijonov ljudi z visoko kulturo in še višjo civilizacijo, narod, s katerim imamo skoro 200 km skupne meje, narod, na katerega nas veže stoletna tradicija, narod, kateremu se imamo vsekar zahvaliti tudi za pretežni del naše kulture in civilizacije, narod, s katerim nas vežejo tekom stoletij ustvarjene gospodarske vezi, narod, ki igra vkljub svojem porazu še vedno veliko vlogo v svetovnem koncertu in bo igral še večjo v bodočnosti. Absurdna je namreč misel, da bi bilo mogoče izriniti iz svetovnega koncerta ljudstvo, s tako ogromno življensko silo, kakršno so pokazali baš Nemci v svetovni vojni.

Z degradiranjem nemščine v naših šolah tedaj nismo uničili močnega sredstva prejšnjega avstrijskega režima, to se je zgodilo samoposebi vsled odcepljenja naših dežela od Dunaja, nego smo vrgli iz naših

¹ Gorenji spis priobčujemo, ker se vobče strinjamo z njegovim realnim naziranjem; ideelno pa moramo v našem šolstvu vedno na prvem mestu poudarjati narodnostno jugoslovansko vzgojo in čuvati njeno mentaliteto napram vsakemu tujemu jeziku. Nikakor pa ne smatramo srbohrvaščine za kak „tuj“ jezik, ker ne priznavamo treh „jezikov“, nego le tri narečja.

Urednik.

šol svetovni jezik, ki nas je edini vezal s svetom in svetovno kulturo.

Mesto nemščine smo vpeljali srbohrvaščino. Nočem vpraševati, na kolikih hrvatskih oziroma srbskih šolah so vpeljali slovenščino, prav odkrito pa vprašam, kak zmisel naj ima ta zamenjava? Za vsakdanjo praktično uporabo razume vsak Slovenec prav dovolj srbohrvaščine. Praktičen pomen bi imel kvečjemu pouk cirilice, ki je v sedanjih razmerah morda res potrebna, spoznati pač moramo srbohrvatsko slovstvo. In sicer? Ali naj nam srbohrvaščina odslej posreduje svetovno kulturo, kakršno nam je posredovala preje nemščina? Ni ga, ki bi se upal to trdit, saj je menda vsakemu jasno, da stojimo Slovenci kulturno in civilizatorno daleč pred našimi južnimi brati. In menda va tudi ni, ki bi se upal trdit, da lahko živimo odslej v Jugoslaviji brez vsakih tesnejših zvez s širokim zunanjim svetom, s svetovno kulturo. Obratno, poprej smo bili več ali manj prisiljeni capljati za razvojem, duh časa nas je več ali manj prisiljeno vlekel naprej, v Jugoslaviji bomo navezani le sami nase, na lastno inicijativo, na lastno priodnost.

Predpogoj vsega našega nadaljnjega razvitka je, da vsa naša inteligenca tudi v bodoče perfektno obvlada vsaj en svetovni jezik, ki naj bi nas, kakor omenjeno, vezal s svetom in s svetovno kulturo, ki naj bi nam posredoval vse največje kulturne pridobitve ostalega sveta. Lepo je bratstvo in vse jugoslovansko čuvstvovanje, a srbohrvaščina ni svetovni jezik, ki naj bi izpolnjeval to veliko nalogo, zato se že danes vsi šolniki ogrevajo za to, da se poučuj v naših šolah „tudi“ en moderni, svetovni jezik, to je nemščina, francoščina, laščina, ruščina ali angleščina.

Kaj torej? Za uvidevnega in objektivno presojačnega človeka izbira ne bo težka in se bo na tihem vsak odločil takoj za nemščino, samo povedati si tega ne bo upal, da se ne proglasi za izdajalca, germanofila ali še za kaj hujšega. Kakšen zmisel naj ima za nas ruščina, francoščina ali pa angleščina kot edini obligatni jezik v naših šolah. Res, veliki jeziki so to z ogromno kulturo in staro civilizacijo, a živeli so doslej daleč od nas, z njimi nismo imeli skoro prav nobenih stikov, ne kulturnih, še manj pa gospodarskih, da, saj je celo ogromno ono število naše inteligence, ki sploh niso čuli še v svojem življenju govoriti rojenega Rusa, Francoza ali Angleža, širše plasti našega naroda pa z njimi sploh ne pridejo v prav nobene stike. Pouk angleščine, francoščine ali ruščine bi imel tedaj pri nas prav malo praktičnega smisla, ker nas ne bi nikdar privedel v tesnejše stike s temi narodi in njihovimi kulturami ter bi zato njihovega jezika tudi nikdar pošteno ne obvladali.

Ostane le še pouk laščine in nemščine. Z Italijani bomo imeli v bodoče mnogo opraviti, politično najbrže največ, zato bi govorilo za pouk italijanščine marsikaj, a tudi marsikaj proti. Gospodarske zveze med Italijani in nami prav gotovo ne bodo nikdar tako tesne, kakor med nami in Nemci. Lahom bomo pošiljali naš les in uvažali od njih kake malenkosti, med tem, ko bomo pošiljali lahko Nemcem prav vse naše eksportne produkte in dobivali od njih ogromno večino naših importnih potrebščin. In posredovanje svetovne kulture? Kdor pozna nekoliko laško znanost in umetnost, mora priznati, da bo res kaj solidnega od njih prav težko dobiti. Njihova novejša umetnost je večji del posnemanje tujih vzornikov, v znanstvu pa sploh še niso odkrivali tujih svetov, oziroma ustvarjali velikih sistemov. Ves italijanski značaj je večini našega naroda nekaj tujega, skoro bi rekel šarlatanskega.

Ostane torej le še nemščina. Stoletja smo živeli v nemški šoli, oni solidni, natančni nemški šoli in kdor le objektivno pomisli, mora priznati, da je baš ta nemška šola ono, kar nas dviga pred naše južne brate, ki so bili vzgojeni deloma v madjarski, deloma pa v turški mentaliteti. Vpliv te solidne nemške vzgoje se je pokazal takoj ob preobratu, nas vzdržuje še danes in bo vzdrževal vse sedanje pokolenje. Živeli in razvili smo se dalje v velikem gospodarskem kompleksu, kojega centrum je danes Nemška Avstrija. Vse niti našega gospodarskega življenja so ozko zvezane z onimi v prejšnjih avstrijskih pokrajinah in abotna je misel, da je mogoče gospodarsko življenje v par letih uravnati v drugo smer. Ne, še dolga desetletja bo živelo naše gospodarsko življenje v najtesnejših zvezah z onim med Nemci. Še desetletja bomo navezani na najživahnije izmenjavanje vseh produktov, ne glede na to, da tudi med nami živi precejšen procent Nemcev. Vsi ti faktorji pa nas naravnost silijo, da gojimo tudi v bodoče še nemščino v naših šolah v najizdatnejši meri; zlasti zato še, ker bo vsakemu našemu inteligentu dano, da se še potem konverzacije popolnoma privadi nemščine v govoru in pisavi, sicer ne več v taki meri kot preje, a baš to naj bo vzrok, da posvetimo pouku nemščine še večjo pozornost, nego preje. Cilj naših učnih načrtov bi moral biti, da mora vsak absolvent srednjih učilišč popolnoma obvladati nemščino. Ni to odslej več ona nemščina, ki je bila nekoč simbol naše sužnosti, marveč le svetovni jezik, ki nas veže s svetom in nam posreduje svetovno kulturo.

Če smo osvobodjeni, se ne smemo postaviti na stališče štirinajstletnega fanta, ki je zapustil ljudsko šolo in arogantno koraka brez pozdrava mimo svojega nekdanjega učitelja. Obratno, čim bolj doraščamo, tem

bolj potrebujemo opore starega, izkušenega in pametnega moža in od Nemcev se nam bo učiti še dolgo, dolgo in mnogo se bomo lahko še naučili od tega naroda, ki ima morda razum srčne kulture prav vse vrline in sposobnosti.

Kaj pa je s srbohrvaščino? Da nam ne more in ne sme nadomestovati nemščine, je več kot jasno, zlasti ker smo si po jeziku s Srbi in Hrvati toliko sorodni, da se prav lahko sporazumemo, četudi govorimo vsak svoje „narečje“. Kdor bo potreboval perfektno obvladanje srbohrvaščine, se jo prileži v najkrajšem času. Potrebno pa je intenzivneje poznavanje literature jugoslovanske in v tem spoznavanju naj kulminira gojitev jezika. Sicer bo pa skupno življenje v eni državi že samo polagoma zabrisalo največje razlike.

Somatologija, naprej
Tvornica učil.

Mnogo je članov učiteljskega stanu, ki lahko tvornici učil in potom nje vsemu šolstvu naše države mnogo koristijo. Na vse te se obračamo s pozivom, naj tvornici javijo svojo pomoč v občo korist.

Tvornica učil napravlja in prodaja zbirke rudnin, hroščev, metuljev, rastlin, nagačenih ptičev, čveteronožcev, plazivcev, dvoživk itd. Učiteljstvo, ki hoče in more pri teh zbirkah sodelovati, naj se takoj javi z navedbo predmetov in pogojev!

Sprejemamo vse predmete, izdelke, načrte, risbe, slike itd. za nazorni pouk. Prosimo prijavi!

Dobrodošle so nam slike in skice za zemljepisni, zgodovinski, narodopisni pouk. Kupujemo predmete za kemična in fizikalna učila, za somatologijo, za risanje, deška in ženska ročna dela. Ustrežete nam z lastnimi izumi, ki jih posameznik v množini ne more izdelovati, tvornici pa bo to mogoče. Neizrabljeni kapitali posameznikov naj pridejo potom naše zadruge v skupno blaginjo!

Pozivljamo vse šole, naj nam naznajo, koliko in katerih učil, samoučil in šolskih potrebščin si najprej žele. Predvsem hočemo ustreči najnujnejšim potrebam in zahtevam.

Vse šole, učiteljstvo in učiteljska društva pozivljamo k pristopu. Delež po 100 dinarjev je plačati takoj ali pa v štirih zaporednih mesečnih obrokih. Upravni svet je za leto 1920, določil vpisnine 5 dinarjev.

Tvornica učil in šolskih potrebščin v Ljubljani, Frančiškanska ulica štey. 6.

Filozofski slovar.

(Dalje.)

(Sestavlja dr. Franc Derganc.)

7. Substanca (lat. substantia, substratum, gršč. usia, hypostasis, hypokeimenon) ali podstat je tisti del stvari, ki biva samo-

stojno, neodvisno od drugih, ki ostaja stanovitno, stalen v toku izprememb, ki tvori neizpremenljivo jedro stvari kakor nositelj njenih znakov in svojstev, kakor na priostane človek isti v najrazličnejših položajih življenja in čeprav se oblači v najrazličnejša odela.

V najstarejši grški filozofiji pomeni substanca isto kakor materija (snov). Heraklitu je stanovitna le mena, izprememba (dogodnost, nastoj), nasprotno poudarjajo eleati substanco kot samostojno, neizpremenljivo in večno jedro stvari, na čigar površini se menjavajo pojavi kakor minljive pene. Platon nahaja substanco samo v idejah (splošnih pojmi) in ne priznava eksistence vidnim, izpremenljivim predmetom sveta, materija zanj sploh ne biva. Ideje (pojmi) so mu živa in edina istina, a stvari le žive sence, slike (eidola) idej, torej baš nasprotno nego meni ljudski razum, ki pripisuje realno eksistenco le čutnim stvarim, a so mu ideje le žive sence, slike stvari. Aristotel razlikuje trojno substanco: snov, obliko in produkt obeh, a definitivne opredelitve substance ne more podati.

Descartes imenuje substanco tisti predmet, ki za svoj obstoj ne potrebuje nobenega drugega. Razlikuje dvojno substanco, neustvarjeno in ustvarjeno. Le neustvarjena substanca (bog) je prava substanca; ustvarjeni substanci sta dve, prostrana (materija) in misleča (duh) substanca.

Njegov učenec Spinoza priznava z večjo doslednostjo samo eno substanco (boga), prostranost in miselnost sta mu le dva atributa iste božje substance.

Proti racionalizmu starega in srednjega veka se je dvignila nova kulturna sila angleškega empirizma. Glavni steber v sve-tišču pojmovne konstrukcije je omajal John Locke s tem, da je označil substanco za nespoznatno nosilko (unknown substratum) svojstev. Radikalno je izpodnesel in podri omajani steber njegov rojak David Hume: nepoznani nekaj (Locke), na katerem lepijo lastnosti, je samo prazna fikcija človeške domišljije brez objektivne podlage. Dane so samo skupine svojstev in elementov, ki jih domišljija združuje v enoto. Elementi se vzdržujejo medsebojno in ne potrebujejo nikake posebne substance, notranje, nevidne opore ali nosilke. Skupina golobov tvori jato, a ta jata ni kak skrivnosten, samostojen ali neizpremenljiv golobnjak, ki bi združeval golobe in vzdrževal njih zvezo. V čem obstoji torej substanca jate? Če lovec goloba za golobom ustrelil, uniči tudi „jato“, od vsega ostane samo beseda jata, za katero pa ne tiči nobena skrivnostna substanca. In kaj je substanca vode (H₂O)? Če razkrojimo vodo v obe prvini vodika in kisika, dobimo namesto enotne spojine dve ločeni prvini v novi obliki, izpremenila se je torej

samo obstojna oblika dveh prvih, ki pa vsled tega nista izginili v nič. Kam pa je izginila substanca vode, nevidna nosilka vseh svojstev vode? Ali ni taka substanca samo peto kolo v spojnini vode, ker nahajamo že v prvih samih vse tiste pogoje, ki vzdržujejo spojnino vode?

Kant obnavlja racionalistični pojem substance, rekoč: Ob vsi meni pojavov vztraja substanca, in nje količina se v prirodi niti ne pomnoži niti ne zmanjša. Schopenhauerju znači substanca isto kakor materija, sicer mu je substanca le brezpomembna in napačna abstrakcija materije s tajnim, zavratnim namenom, da vtihotapi pojem duše kot nematerijalno substancno.

Wundtu je substanca le „pomožen pojem“ tega, „kar predpostavljamo za podlago menjajočih se položajev“. Aktualizem smatra substancno za nepotrebno, ker mu je bistvo istine dogodnost, činovnost brez substancijalne podlage.

Tako se je tudi pri poizkusu definicije substance ponovilo isto elementarno spoznanje, da filozofija še ne pozna stalnih in gotovih pojmov, da je naša delna, provizorična resnica le seme, iz katerega se počasi, polagoma razvija in rase drevo spoznanja. Marsikateri pojem je samo ekonomično in pomožno sredstvo logike, da človek z njim skupino znakov krajše izrazi in se v gneči mnogoličnih pojavov lažje spozna. Bivajo samo prvine in njih spojine. Ekonomičnim pojmom ne odgovarja v prirodi nikak poseben, istinit predmet razum prvih, ker izražajo samo subjektivno razmerje človeške misli do prirode. Zato se ne moremo prečuditi modernemu prirodoslovju, s kako naivno sigurnostjo in slepoto za notranja protislovja se poslužuje pojmov snovi in oblike, snovi in moči, substance in energije.

8. **Energija** (gr. *enérgeia*, lat. *actus*, *operatio*) nam služi v dvojnem pomenu, v filozofskem in fizikalnem.

Pojem energije je uvedel v filozofijo Aristotel, ki nahaja bistvo prirodne dogodnosti v prehajanju položaja možnosti, snovi v položaj istinitosti, oblike. Vsaka stvar nastopa v dveh fazah ali načinih eksistence: iz kaotične, neoblikovane faze gole možnosti, relativnega nebitja (*dynamis*, *potentia*) prehaja v fazo prirodnega smotra, v fazo popolne, dovršene oblike (*entélécheia* ali *enérgeia*, *actio*, *actualitas*). Istotako razlikuje filozofija v srednjem veku energijo in potenco.

V fiziki pomeni energija sposobnost telesa, opravljati mehanično delo, premagovati upor ali pa množino delovne sposobnosti. Ostwaldu je energija tisto kakor delo,

ali vse kar iz dela nastaja ali se v delo izpreminja. Razlikujemo aktualno (kinetično, mehanično, gibno) in potencialno (virtualno, statično, napeto) energijo, ali energijo gibanja in gibne sposobnosti. Aktualna energija je brzina, s katero deluje gibano ali gibajoče se telo, na pr. padajoče telo, iz puške leteča krogla. Potencialna energija je v telesu „nakopičena“ delovna ali gibna sposobnost, n. pr. kemična energija dinamita, v uri navito pero, v semenu skrita energija rasti. Vsa dogodnost v prirodi obstoja v prehajanju potencialne energije v aktualno ali narobe; vsa dogodnost se vrši v dvojnem ritmu koncentracije moči (nabiranje potencialne energije, tvorba semena) in disperzije, eksplozije moči (gibanje aktualne energije, rast semena).

Natančne fizikalne preiskave (Mayer, Helmholtz) so dognale, da je vsota aktualne in potencialne energije stanovitna, vedno enaka (zakon o ohranitvi energije). Helmholtz pravi: „Vse izpreminjanje v prirodi obstaja v tem, da izpreminja delovna moč obliko in kraj, ne da bi se izpreminjala nje množina. Vsemirje obsega enkrat za vselej gotov zaklad delovne moči, ki ga nobena menjava pojavov ne more izpremeniti, niti pomnožiti niti zmanjšati.“

Po Gilbertu biva samo ena energija, gibana materija. Energija je „vsak kos materije (telesa) v stanju gibanja ali gibne sposobnosti“.

Energetika (Helm, Ostwald) je poseben svetoven nazor, ki hoče iztrebiti „znanstveni materijalizem“ in vidi v energiji skupno substancno fizičnih in psihičnih predmetov. Vse je energija, materija je samo „prostorno sestavljena skupina energij“. Prirodna dogodnost je ali premikanje energije v prostoru ali medsebojno prehajanje različnih energij. Ostwald je razširil energetiko tudi na etiko in postavil „energetičen imperativ“: Ne zapravljaj nobene energije, izkoristi jo!

V psihologiji pomeni energija moč in jačno volje. (Dalje prih.)

Obvestilo uredništva. Razmere nam koplčijo najrazličnejše ovire in težkoče, s kakršnimi se nismo borili niti med vojno. Prisilile so nas, da moramo za letos prekiniti nadaljno priobčevanje dr. Fr. Dergančevega „Začaranega sveta“. Gospod pisatelj je bil tako prijazen, da nam je obljubil dati nadaljevanje na razpolago tudi pozneje, in upamo, da dospemo prihodnje leto že tako daleč, da zaključimo to zanimivo razpravo.

Vnovič pa prosimo, naj imajo potrpljenje „Popotnikovi“ sotrudniki in naročniki. Urednik.

Čenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštnine in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštnine prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omejl. zavezo
Frančiškanska ulica 6.

"Pelikan" ^{Akvarelne} in tempera *barve,*

Günther Wagner-jeve umetniške
in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, močovitosti in trpežnosti vse doalej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi
tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in ocnik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dumař X/L.

Obstoja od 1838. L. — 40 odlikovanj.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 4%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 2 K v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principijelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/2 17. do 1/2 18. ure.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

U. Z. Z. O. 7

6

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3% za učitelstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi spozumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. =====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju

Za odgovor je pridjati ... v znamkah, sicer se ne odgovarja.

6

